

Tanja Vamberger

BRINJEVKA

NOVELA

RENATO PDBERSIČ ML.

JOŽE BRECELJ –

MOŽ IZ PREIZKUŠANE DRUŽINE

STARO IN NOVO
NA DEŽELNIH VOLITVAH

UVODNIK

IVO JEVNIKAR

Sedemdesetletnica spusta
prvih primorskih padalcev
in smrt Stanislava Simčiča

Erika Jazbar

Več kot 70 let duhovnik od Turina prek
Kitajske, Sardinije in Kanade do Porčinja

Intervju

KAZALO

Staro in novo na deželnih volitvah	1
Tanja Vamberger: Brinjevka	2
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (12)	6
Jože Bajzek: Frančišek na Petrovem sedežu v Rimu	8
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (XLI)	9
Ivo Jevnikar: 70-letnica spusta prvih primorskih padalcev in smrt Stanislava Simčiča	12
Renato Podbersič ml.: Jože Breclj – mož iz preizkušane družine	14
Erika Jazbar: Več kot 70 let duhovnik od Turina prek Kitajske, Sardinije in Kanade do Porčinja	17
Milan Gregorič: Zdravko Toškan	23
Nagrada Vstajenje	25
Antena	26

NOVO!

16,00 €

JADRANKA CERGOL
MED MERO IN
MISTERIJEM

Antični svet v delih Alojza Rebule

*Pronicljiva analiza kategorij antične
filozofije, zgodovine in literature v opu-
su sodobnega pisatelja Alojza Rebule.*

SLIKA NA PLATNICI: Letošnjo 50. nagrado Vstajenje so svečano podelili tržaškemu pesniku Ivanu Tavčarju za pesniško zbirko, ki je izšla lani pri Goriški Mohorjevi družbi. Na posnetku v polni Peterlinovi dvorani v ospredju pesnik Ivan Tavčar, podpredsednik ZKB Adriano Kovačič in predsednik DSI Sergij Pahor med podeljevanjem nagrade (foto Maver).

Uredništvo in uprava:
ul. via Donizetti 3, 34133, Trst/Trieste, Italia (EU)
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič
Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276. Vpisana v se-
znam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)
Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica
Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.
Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;
po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst.
Na banki: Zadržna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso
(IBAN: IT58 0589 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT2TXXX).

Staro in novo na deželnih volitvah

Izidi deželnih volitev v Furlaniji Julijski krajini, ki so sovpadale z zelo kritičnim trenutkom v vsedržavni politiki, so postavili na glavo marsikatero napoved in pričakovanje. Kot večkrat v preteklosti se je še enkrat pokazalo, da naša dežela, in posebej Trst, ne sledita vsedržavnim trendom: levosredinska koalicija je zmagala, kljub temu, da je Demokratska stranka povsod v državi že v nekajmesečnem upadanju, poražena je bila desna sredina Renza Tonda, ki se ni okoristila z istočasnim vsedržanim napredovanjem Berlusconijevega Ljudstva svoboščin, protestniške čričke, ki so po parlamentarnih volitvah pred dvema mesecema potihem celo upali na osvojitve dežele, pa so izidi vrgli v streznetveno ozadje. Zakaj je prišlo do tako velikega odstopanja od napovedi, zdaj razmišljajo analitiki in politiki. Ti bi se morali najprej zamisliti ob podatku, da je na volitve šlo komaj več od polovice volilnih upravičencev, kar se v preteklosti ni še nikoli zgodilo. Če tem dodamo še tiste, ki so izročili bele glasovnice, ali pa izrazili neveljaven glas, je dejansko volilo komaj petinštirideset odstotkov vseh volilcev. To pa pomeni, da je bila Debora Serracchiani izvoljena z glasovi komaj več kot od petine volilnih upravičencev. Na dan je torej udarilo popolno nezaupanje v stranke ter še bolj v njihovo sposobnost dejansko reševati probleme, ki jih postavlja težka finančna in gospodarska kriza v državi in naši deželi.

Slovinci bomo v novem deželnem svetu spet imeli dva predstavnika. Oba izvoljena, potrjeni Igor Gabrovec in novoizvoljeni Stefano Ukmar, sta doživela lep osebni uspeh, posebno velja to za Gabrovca, ki je na deželni ravni podvojil svoje preference. To je najboljši dokaz, da je predstavnik Slovenske skupnosti svoje naloge v prvem mandatu dobro opravil in da si je pridobil naklonjenost in zaupanje volilcev. Slovenska stranka je tako izpolnila svoj cilj, ki ga je hotela spet potrditi tudi s prisotnostjo v vseh volilnih okrožjih dežele (prebila je celo led v Rezi-ji). Uspeh je toliko bolj omembe vreden, ker je bilo število deželnih svetnikov pred kratkim skrčeno od dotedanjih 59 na 49, kar je pomenilo določeno

tveganje. Deželni volilni zakon namreč določa enodotni volilni prag za manjšinske koalicijske partnerje. Tokrat ga je Slovenska skupnost krepko prekoračila, vendar predvsem po zaslugi nizke volilne udeležbe. Zato si mora slovenska stranka tudi sama postaviti vprašanje, zakaj je toliko slovenskih volilcev ostalo doma in, posebej, zakaj je prišlo do tako opaznega osipa njenih volilcev na Tržaškem, predvsem v tržaški občini. Jasno je, da je pomen volitev za slovensko stranko drugačen kot pri tradicionalnih strankah, ker gre predvsem za dokaz prisotnosti in narodne pripadnosti. Vendar se mora stranka tudi zavedati, da to ne zadovoljuje več vseh pričakovanih volilcev zlasti ne mlajših, ampak da se je treba dejansko potegovati za reševanje ne samo načelnih, ampak tudi konkretnih problemov somišljenikov. To narekuje poleg velikopoteznih pobud tudi večjo in stalno prisotnost na terenu, ki edina lahko jamči stalen kontakt z volilci in spoznavanje njihovih potreb. Dostikrat zadostujejo že sama prisotnost in bližina ter solidarnost, ki je med manjšinci vedno več potreben izraz bližine in soudeležbe.

SLAVISTIČNO DRUŠTVO TRST-GORICA-VIDEM
prireja

ob stoletnici rojstva prof. Martina Jevnikarja

*Jevnikarjev
simpozij*

Celodnevni program predvideva predavanja strokovnih delavcev in pričevanja sodobnikov in Jevnikarjevih sodelavcev.

Simpozij bo v PETEK, 24. maja, v dvorani Zadrufne kraške banke na Opčinah, ul. Ricreatorio 2.

Tanja Vamberger

Brinjevka

Novela je prejela drugo nagrado za prozo na 41. literarnem natečaju revije Mladika

S tarec je stopil iz hiše, gumbi na pižami so bili na pol odpeti, v žepu plašča je nosil svinčnike in skorjo kruha. Po strmini si je pomagal s palico, stopal je počasi in vmes počival. Zavil je mimo garaže in obstal pred grafitom, ki ga prejšnji dan še ni bilo. Zmajal je z glavo nad porisano zadnjo steno garaže, gledal je v dolg obraz in velik nos, v razpotegnjena usta in v napis: »You' ll Never Walk Alone!« Preveč barve med mladimi robidami in nežno zelenimi koprivami. Videl je samo grafit na zidu in ob njem obešene plenicice. Smradu urina vsenaokrog ni posvečal pozornosti.

Mimo garaže in trafike do nabrežja ni bilo daleč. Sedel bo na Albertovo klop in ga čakal kot že tolikokrat, namešal bo modro barvo za Franjine oči. Bilo je zgodaj, nabrežje je bilo še prazno, brez sprehajalcev psov in gospodinj. Približeval se je počasi, v zimskem plašču, z borsalinom na glavi, izpod hlač se je videla pižama. Skrbno zavezani in očiščeni čevlji so bili v nasprotju s starčevo sključeno postavo. Prispel je prvi. Uspel je premagati Alberta. Lune ni bilo več in sonce še ni bilo visoko.

Palico je prislonil ob klop, se narahlo priklonil moidoči ženski in privzdignil klobuk.

»O, gospod Izidor, dober dan,« je rekla.

Umaknila se je za korak nazaj, ker je zaznala kiselkast vonj.

Še enkrat je privzdignil klobuk.

»Ste že na sprehodu?«

Skušala je ujeti Izidorjeve oči, ki so gledale čez reko na strehe na drugi strani.

Izidor je sédel in v tresočih se rokah drobil kruh za golobe.

»Lepo vreme imamo, a ne? Čakate koga?«

Izidor ji ni odgovoril, začudeno jo je pogledal, nato je odvrget drobtine sivim pticam, ki so se zagnale k njegovim nogam. Med plahutanjem s krili so nemarno kljuvale druga drugo.

Kaj ga sprašuje, saj ve, da čaka brata. Danes ga je prehitel. Nahranil bo njegove golobe, pogrel se bo na soncu, potem pa mora že nazaj. Škoda, da ni našel srajce. Sinoči sta se s Franjo vrnili iz Prage, vse je še v kovčkih. Bila je zelo odmevna razstava, zato bodo zvečer proslavljali, spet bo polna hiša. Do večera bo slikal njen portret, ker danes bo Franja doma, tudi kritike iz

časopisov mu je že izrezala. Samo modri odtenek barve mora prej namešati, in upa, da ga otrok ne bo motil. In na pošto bo šel, oddati mora pritožbo na ministrstvo.

Kar sedé je ponovno privzdignil klobuk in ves čas pogledoval čez ramo.

Ženska je hotela še nekaj dodati, a si je premislila, s peto čevlja je drobila po pesku.

Kako naj mu pove, starcu v pižami in klobuku, da je šla včeraj mimo groba Sotoškov in položila rože na kraški kamen. Franja Sotošek, moja žena, in Albert Sotošek, pesnik, je pisalo.

Zatipal je za palico.

»Kaj mislite, naj zaradi brinjevke pišem raje županu?«

Ni počakal na odgovor, počasi je vstal in krenil nazaj. Na polovici strmine se je visok in belolas obrnil k ženski, ki je gledala za njim.

»A veste, da so brinjevke res rdeče,« je še zaklical za njo.

Ni se več ustavil in v prihodnjih tednih je povsem nehal hoditi na nabrežje. Ostajal je v domu.

Izidor Maks Sotošek je na vetrovno in preprišno novembrsko jutro dopolnil sedeminosemdeset let. Dolgo je gledal v visoka okna in poslušal jutranji vrvež na drugi strani vrat. Pogrešal je hrup zelenega avtobusa. Kar iz postelje je skušal s palico odgrniti zaveso, pri tem je zadel okensko kljuko, nanjo obešena srajca je neslišno spolzela na tla. Ničesar ni opazil, še ves zaspan, in kot da bi pritiskal na okruške spomina, je odstiral zamegljene podobe. Nocoj je šlo zlahka, v smiselno zgodbo je povezal obraze, barve in dogodke. Franja je sedla v prvo klop in ga radovedno opazovala, sledila je njegovemu glasu in rokam, ki so hitele pisati na šolsko tablo, v dolgem krilu je risala, dokler ni zazvonilo. Spomni se tega krila, potem ga je dolgo nosila, še leta po poroki. Zdrznil se je in se zagledal v vrata, ki so se iznenada odprla, in v krilo neke druge ženske.

»Dobro jutro, gospod Izidor«, mu je rekla strežnica, medtem ko je poravnala zaveso, pobrala srajco in se vrnila z zajtrkom na pladnju. Postavila ga je na mizo ob njegovi postelji in v njegovo sobo, kamor je tako brezsravno vstopila. Ni ji odzdravil, samo obrnil se je k oknu.

S Franjo sta tako rada poležavala. Danes pride Franja. Izidor si je pomel vlažne oči in kakor da bi ga bilo

sram pred vsiljivko, si je potegnil odejo do vratu, skoraj čez glavo.

Z roko ji je nakazal, da ne bo jedel, da naj kar odnese.

Ko se je strežnica vrnila, tokrat z metlo in vedrom, ki je pljusnilo vodo po tleh, jo je tiho zaprosil:

»Pustite me pri miru. Danes ni sredo, ali ne pospravljate samo ob sredah?«

»Ob petkih in svetkih«, je rekla in brezbrizno brisala z omelom po linoleju.

Ženska je za silo pospravila nered v sobi. Risalnih listov, popisanih časopisov ter razstavljenih čopičev in tub z barvo se ni tokrat niti dotaknila.

»Nikoli nisem poznala nobenega slikarja, vi ste prvi«, je klepetala, medtem ko si je ogledovala slike na steni.

»So res vse vaše?«

»Še kamen bi prej spregovoril,« je ugotovila in hitele, da bi čimprej končala.

Obstala je pred velikim portretom na zidu, z rokami v mršavih bokih, in pri tem preteče opazovala prah pod mizo.

»Prosim, ne dotikajte se je,« je zašepetal Izidor pod odejo.

»To žensko ste morali imeti zelo radi. Saj je na vsaki sliki.«

»In otrok? Fantek, zagotovo je vaš sin.«

Izidor je še naprej strmel v okna, in ker ni dobila odgovora, je ženska nadaljevala z brisanjem, pogledala je na prazno in pogrnjeno posteljo na drugi strani prostora ter na prazne police, ki so stale čez razmejitevno črto.

»Škoda, da ste v sobi sami. Ljudje stojijo v vrsti, da smejo priti k nam, vi pa takole samevate,« je rekla in s krpo drgnila vrata.

»In plačate za dva«, se je jezila nad zgrbljeno postavo pod odejo.

Izidor je ni več poslušal, zamišljal si je, kako pada čez vedro in kako jo odnaša umazana voda, skupaj z omelom in krpami. Ne, ne bo ji povedal, da ni sam in osamljen, da prihaja ponoči Albert. Nocoj, upa, ga ne bo, ker nocoj pride Franja, morda že popoldan, rojstnega dneva ne bo zamudila. Ne bo ji povedal, da prihaja Albert zadnje čase tudi podnevi. Vedno pogosteje, da je že prinesel svoje knjige in rokopise. Tudi gramofonske plošče je že zložil na polico in pod blazino ima pižamo. Zasedel je svojo polovico sobe in na mizi ima fotografijo rdečelaske. In na tleh zložene copate.

To je bilo zjutraj, kasneje, ko je graščina oživela in ko so se slišali glasovi in koraki ljudi po nadstropjih, je dobil darilo, vsi so dobili vedno enako, črtasto grelno blazino, zavito v celofan, ki ga ni niti odprl in čez dan se ni pridružil sprehajalcem na sprehodu.

V graščino se je že zavlekel novembrski mrak, z vonjem mokrega in spolzkega listja iz parka, ki je že pred tedni izgubil jesensko žarenje. Pozna jesen se je pomešala z zatohlim vonjem sobe, v kateri sta zdaj bivala dva; Albert in Izidor, dokončno skupaj. Dve postelji, dve mizi, dve nočni svetilki, dva fotelja in knjige, te so bile Albertove, slike in čopiči, že dolgo iz rabe in razporejeni po policah, so bili Izidorjevi.

Kako malo stvari ostane, je pomislil Izidor, rokopisi in skice na pomešanih kupih. Čakal je, da se popolnoma zmrači, da poniknejo koraki po hodnikih, da ne vstopi več nobena strežnica ali bolniška sestra, bogne-daj ravnateljica. Sedel je v svojem naslanjaču na svoji strani velike sobe in čakal na Franjo. To je bilo dobro, v drugih domovih so bile sobe mnogo manjše, a ravno prostornost je bila tista, da je pristal na graščino. Slavnega slikarja so vzeli takoj. Na zadnjo stran vprašalnika je ob sprejemu zapisal z odločno pisavo, da ne želi sostanovalca, da potrebuje samo prostor in mir. Izidor se tudi zgodnje večerje, ki mu jo je prinesla nočna strežnica, ta na srečo redkobesedna, ni pritaknil. Kar sedel je, belolas in z borsalinom na glavi, odrival je misli, ki so se rade priplazile ob takih somračnih popoldnevih. Pritožil se bo ravnateljici in zahteval premestitev. Prav dobro se počuti v neredu, prahu in brez nadzorovanih aktivnosti ob večerih.

Čakal je Franjo in napenjal ušesa, da bi prestregel Albertove korake že na hodniku, njegovo potrjavajočo palico mimo številnih vrat, pobarvanih z rumeno. Ravnateljica in vse žensko osebje, ki je bilo tam zaradi njihovega udobja in nege, kot so rade govorile, so bile ponosne na rumeno nadstropje. Imena stanovalcev so v rožnate oblačke napisale po vratih, tudi Albertovo ime se je nekega dne pojavilo na njegovih, obdano z venčkom alpskega cvetja. To je opazil šele, ko se je vrnil z zadnjega sprehoda, bilo je še zgodnje poletje. Spraznil je tubo modre barve, da je prekril napis. Zdaj mu ni bilo več mar za poslikana vrata niti za šah ali kartanje ob večerih, niti pevske vaje in telovadba za starce ga niso zanimali.

Na svoj rojstni dan je zadremal v naslanjaču, ki ga je pred tem komaj porinil do vrat, med zateglimi zvoiki trobente, ki so prihajali iz pritličja, je premaknil tudi mizo in omarico. Vedel je, da se bo sredi večera veter obrnil, tik preden bo vstopil Albert in mu ukradel spanec. Grelna blazina, ki mu jo je prinesla bolniška sestra, je s police zdrsnila na tla, zašelestel je papir, na hodnikih ni bilo slišati nobenega jeka in hitenja starcev več. Izidor je dobil darilo zdavnaj zjutraj, zdaj se je v igri spominov obrnil in naslanjač pod njim je zaškripal. Odprl je oči in skušal prepoznati prostor – njun dom, Dolga ulica št. 28. Luči ni prižgal, ni se mu mudilo, imel je

brezkončno veliko časa. Nekaj svetlobe si je skozi zastore še utrlo pot med ostanke dneva, zaokrožila je po znamenem in domačem prostoru, ki se mu je zdel popoldan še neskončno daleč. Slabotna svetloba je neusmiljeno razgalila intimnost in nered moškega. Pronicajoča skozi režnja temnih zaves se je sramežljivo poigravala po kotih in pajčevini, dotaknila se je zakonske postelje in nočnih omaric, dosegla je že pred meseci odložene knjige in časopise, z nenavadnim redom in smislom. Stvari so ležale razmetane naokrog, staromodni borsalino in popacana slikarska paleta, šivalna skrinjica in gumijasti moški škornji, ter na mizo, čez uokvirjeno Modiglianijevo reprodukcijo, vržene hlače. Povsod razsute barve, čopiči, polomljeni glineni kipci. Na tleh so stale prislonjene nedokončane slike z upodobljenim ženskim obrazom, ki so strmeli v režo na vratih in v zataknen recept za zdravila. Postelja je bila na eni strani pogrnjena, kakor da bi tkanino ravnokar poravnale natančne roke; njene roke, ki so izbrale drugega.

Že skoraj zbujen ga je zagledal. Ne, zdaj bo samo z njo, zaprl je oči, da bi v tolmunu sanj zadržal njeno podobo. Še je bila tam, s temnim znamenjem na licu, ki je spominjal na zadnji krajec lune, z rdečimi lasmi in dežnikom v rokah. Že odhajaš, je rekel in jo skušal zadržati z roko, ki je počivala v naročju. Bele lise v neprehodnem spominu, v stanju polsna in budnosti, so začele dobivati barve. Moral bi narediti ilustracije za Albertove zgodbe, vendar jih bo utegnil šele po maturi. Dvignil je glavo in jo pogledal, tako kot takrat, ko je vstopila v razred kot dijakinja z risalnim blokom v rokah in zmotila njegovo razlago. Stopila je mimo, ni je zadržala njegova kretnja, do Alberta, in mu ovila roke okrog vratu.

Od neizprosne mraka v naslanjaču s hladom v kosteh do vrnitve nazaj je bil le korak. Zakaj je že vstala in kje sta bila sinoči? Bila sta doma, zatem je pozno prišel Albert, pregledoval je plošče in kot vedno je izbral *You'll Never Walk Alone*, nato je dolgo govoril o zvenu trobente in o tem, da bo odšel. Govoril je Franji, da pogrša pariško jesen in kavarne. Po popitih kozarcih vina in po prepiru z njima, je kasneje, ko je ostal sam, še dolgo popravljaval šolske naloge. Albert je oddivjal iz ateljeja in Franja za njim. In zjutraj, ko se je tiha vrnila, ji je voda tekla iz čevljev. Kje si bila? Povsod ... Vse do jutra je vedrila po vežah. Če ne bi vedel, da otrok ne more biti njegov, bi takrat stekel za njo. Ostal je sam, ko so jo premočeno odpeljali, oslepljen od njenih oči, z nepopravljenimi nalogami in z njenim plaščem z rdečim madežem do hrbta. Sam z demoni. Strahoma je čakal na klic iz bolnišnice in z zaprtimi očmi je mislil na njuno prvo srečanje, bil je v razredu, z žarom je govoril o lepoti in o tem, kako je treba gledati podobo,

kako je treba namešati barve. Zamudila je, vstopila je v dolgemu krilu, z zimskim vetrom na ustih in na znamenju. Vse je obnorela, po njuni poroki tudi Alberta.

Zahahljal se je v brado, ko je pomislil, kako je zjutraj strežnici obrnil hrbet in kako ga je skušala zaplesti v pogovor. O Franji je hotela govoriti, o njenih portretih, ki jih nikoli ni razstavljal. Prepričan je bil, da je tudi Alberta opazila, čeprav se je delala, da ga ni, čimprej mora govoriti z ravnateljico doma, pojasnil ji bo, da je Albert resničen in da bo odšel. Ker ni videti, da misli oditi Albert, bo odšel sam. Moral bi že zdavnaj, takoj ko je opazil med njima poglede in kretnje zaljubljenih. Je bilo to pred Prago ali kasneje? V Pragi je imel razstavo, na odprtje sta ga spremljala oba, Franja in Albert; ne, Franja je izgubila modrino v očeh že po prvem splavu, molk in vse ostalo je prišlo zatem. Med obrazi, ki jih je slikal, se je počasi izgubljal, tako zelo, da ni opazil, da Franja odhaja zdoma že navsezgodaj in da se vrača šele pred večerom. Takrat še ni bilo strežnic, bolniških sester in rumenih vrat, ki bi stražila starce. Takrat je še slikal in se jezil nad hrupom avtobusa; to je bilo tistega leta, ko so njegovo ime dodali v enciklopedijo.

Najprej je zaduhal kisel prah in ostanke mrzle večerje, nato je zaslišal njene korake. Zagotovo je že vstala. Zmeraj je vstajala pred njim, po zajtrku se je rada umaknila, za dolge ure, da je lahko slikal. In tudi kasneje, ko se je upokojil, je vstajala pred njim, samo v ateljeje je vstopala vse redkeje. Na mizo je odložila kavo, poravnala čopiče, postala za trenutek, kakor da bo še kaj rekla. Včasih je vzela kakšno sliko v roke in jo dolgo opazovala. Pogledal je v temna okna in v mrak. Prav razločno jo je slišal, kako hodi po kuhinji in se trudi biti neslišna. Ropotala je s posodo, zvonovi s Trnovega so se pomešali s hrupom mestnega avtobusa in zaželel si je, da bi vstopila. Malo bo še počakal. Še iz postelje je pogledoval proti stanovanju, ki je mejilo na njegovo, ter nato prisluhnil tišini, ki se je razlila na hodnik. Nekoč, dokler ga niso razdelili in pregradili v dve stanovanji, je bilo celotno nadstropje na Dolgi ulici očetovo. Izidor se je nasmehnil. S prsti je šel najprej čez dolge lase, zatem čez neobrito brado. Roke je pomolil predse, niso se tresle, mnogo manj kot običajno. Navsezadnje jih ima danes le sedeminosemdeset. Franje ni bilo več slišati, morda že pije kavo. Vedel je, kako si bo obula in zavezala čevlje ter prijela za dežnik, zatem bo vstopila v atelje in mu pomahala. Pridem popoldan, že proti večeru. Ne čakaj me s kosilom in nikar ne jej sam, raje povabi Alberta. Knjige na polici mu vrni. Vse se je vrtele okrog Alberta. Tudi v Pragi. Pripravljaj je razstavo, zato je bila ves čas z njim. Na odprtje razstave sta pritekla po mostu, mimo črnih kipov in mimo pokopališča Judov. Čakal ju je v galeriji, sprejemal je čestitke in s

slutnjo nečesa gledal proti vratom, dokler nista prišla. Vsem jo je predstavljal, Franja Sotošek, moja žena. V Pragi so bili pet dni in petkrat sta pritekla čez most mimo kipov, toda v Pragi še ni vedel, šele kasneje, v Parizu, mu je postalo vse jasno. Razstava slikarjev z Balkana, ne more se spomniti, kako je sploh prišel zraven, in oba sta odpotovala z njim, čez dan sta se potikala po galerijah in muzejih. Njemu takrat ni bilo več do muzejev, preden je zaspal, je poslušal v hotelski sobi glasbo, ki je prihajala z ulice, vrtinčenje listja in Franjino dihanje. Takrat je bilo vsega že dokončno konec. Dan pred odhodom domov ji je želel pokazati mesto, pa ga je že videla. Z Albertom prejšnje dni. Zavita v odejo in pod resasto svetlobo nočne svetilke je šepetala, da bi se odselila. Ne daleč, vmes bodo samo stene, te so že zdaj. Šla bo k Albertu. Ni odšla takoj, šele čez mesece.

Noč se je dokončno naredila. Dvignil se je iz naslanjača in šel do okna in nazaj. Franja in kava bosta počakali. Preveril je, če so vrata res zaklenjena, tega jim niso dovolili, zaklepati se, prižgal je luč, poiskati mora njeno fotografijo, nocoj jo bo narisal. Nocoj ga bodo prsti ubogali, manj so skrivenčeni in tudi roke se ne tresejo tako zelo. Pripravil si je svinčnike in liste papirja. To noč ne bo vstopila nobena strežnica več. V parku pod njegovim oknom je vzšla luna in s svojim sijem omehčala tihoto in hlad. Dolge sence dreves so se umaknile in ji dale prostor za zadnji sij. Starec je molčeč stal ob šipi in gledal na park, kjer ni bilo nikogar. To mora videti tudi Franja. Obrnil se je, da bi jo poklical, vendar si je premislil. Naj spi. Iz časopisov mu je izrezala kritike, zložene so stale na robu mize, in Albert se je vrnil. S francoskimi knjigami in ploščami, z vonjem tujih mest je vedno znova vdiral v njun navidezni mir in on je do konca tekmoval z njim za Franjino naklonjenost. Po pogrebu sta nehala govoriti med seboj in kasneje, čez leta, je iz navade tekmoval z njim za klop na nabrežju. Odkril jo je Albert, na njej je sedel dolge ure, najprej je hranil golobe, nato je opazoval ljudi, zatem je pisal v svojo beležko in se delal, da ga ne vidi. Medtem je Izidorjeva palica tolkla po tlakovanih kockah, od prvega mostu pa do drugega. In nazaj. Nekajkrat tako. Hodil je med mostovoma, občasno je postal pred trafiko, zapiral in odpiral je dežnik kadar je deževalo in štorkljal s palico. Hodil je mimo edine zelene klopi in mimo Alberta, ki je ves čas pisal in obračal popisane liste. Ko se je naveličal, je še malo posedel, se zavil v plašč ali se nastavil soncu. Starec pač, ki ima čas.

Izidor se je vrnil v naslanjač, sezul si je nogavice in položil boste noge na tla. Najprej levo, nato še desno, mrzli linolej ga je zarezal v žile. Pogled mu je zataval po sobi. Iz črtaste pižame so molele noge, gledal jih je nekaj trenutkov. Bos je stopil do mize in do Modiglia-

nija, zatem je pograbil copate, navlekel hlače nase, kar čez pižamo, in se odpravil do vrat. Za trenutek se je ustavil, zdelo se mu je, da na drugi strani sliši Alberta in *You'll Never Walk Alone*, in vmes Franjino govornje. Obrnil se je nazaj, glasbe in Franje ni bilo več slišati. Pazljivo je prisluhnin in pogledal na omaro, kjer ga je stražila nedokončana glinena glava, kip dolgolasega pesnika, ki ga je preganjal že od leta dvaindevetdeset. Leto pred tem je odšla Franja, kmalu za njo tudi Albert. Pomežiknil je pesniku. Vsega se spomni. Kako je po pogrebu še zmožeg držati čopič in gnesti glino, prsti so še z lahkoto drseli po mehkih potezah nedokončanega obraza ali slikali dolge ure, vendar se ne more spomniti, kdo je bil zadnji. Doprsni kip pesnika je zagotovo končal, zavil ga je v kupe pomečkanega papirja in ga pazljivo položil v škatlo, desno spodaj je z lično pisavo napisal naročnikov naslov. Bilo je eno od ministrstev, najbrž za šolstvo ali za kulturo, kip pesnika so naročili za podstavek v preddverju. V rešetu spomina mu je manjkalo povabilo na odprtje in manjkal mu je, seveda, honorar. Ničesar od tega se ne spomni v tej z luno obsijani noči, samo to, da je prispelo uradno pismo, v katerem so mu napisali, da se ni držal dogovora in da ne želijo več sodelovati z njim. Da so mu naročili kip pesnika z brinjevko in da ni izpolnil njihovih pričakovanj. Takrat je celo pomislil, da je zamešal naročnike. Franja bi vedela, to o brinjevki, in če ne bi bilo dežja tisto noč, bi bilo vse drugače. Če le ne bi ostal sam z mokrim plaščem in z demoni maščevanja ... Za dolge tedne so ga s kremplji zvelkli od ljudi in moral je risati oba, otroka in njo. Plazil se je po tleh mimo praznih obrazov brez oči in materinega znamenja in dojenčki so imeli Albertove poteze, z rdečimi očmi se je spotikal ob nedokončana platna na tleh in na stojalu. O vsem tem bi moral spregovoriti z njim, že zdavnaj se je vrnil iz Pariza in se za vedno naselil v graščini. Zdej je čas, eden od njiju mora oditi, vendar bo najprej popravil šolske naloge, še ga čakajo, in pisal jim bo, da mu plačajo kip, tudi brinjevko bo zaračunal. Da, zagotovo so naročili tudi brinjevko, drobno, veliko za dlan, z odprtim kljunom, ravno toliko, da se je razločno slišalo *You'll Never Walk Alone*.

Misel na pismo ga je celo razveselila, potihem je privzdignil kljuko in obrnil ključ. Vrata so se odprla, trenutek zatem, ko je bil že zunaj pod brlečimi lučmi, je v sobo starca vstopila luna. Pogledal je nazaj, razločno je slišal njegovo dihanje. Rumena vrata je pustil kar odprta.

Starec v pižami se je izvil iz hiše in stopil v noč. Šel je čez park, v katerem so plesale lune; mimo garaže in trafike do nabrežja ni bilo daleč.

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate (ali »marmelada newyorških kolačev« - 12. del)

Nekje v minuli mladosti

Naj me Evica še tako prepričevalno pregovarja, naj ne bom pretirano vdana stvarjem, ki me »ženejo v nevarno igro«, si obnavljam položaj, ki smo ga kot odkritosrčni študenti na začetku šestdesetih let. Razlikovali smo se po pokrajinskem poreklu, po načinu šolanja, za demokratičnost kulturne politike kot Josip Murn Aleksandrov zasanjene pesmi o megli, neskončnih obzorjih, splavah na njihovi Muri, a so obenem pisarili za humoristični list Pavliha najbolj posrečene smešnice in satire. Mi, s Primorske, smo veliko sodelovali pri Obzorniku, pisali strogo ocenjene novele in pesmi, ki jih je v Mladih potih Viktor Konjar preresetaval še bolj natančno kot Peterlin prispevke za Literarne vaje na klasični. Zatekali smo se v kraljestvo pravljic in si izmišljevali pripovedi za mladino, kar se nam je vedno posrečilo. V meglenih nočeh smo potem diskutirali o vsem, kar smo mislili objaviti v Študentski tribuni... Dag je prihajal z Dolenjske. Bil je tako zabaven, da so vsi ljubili njegovo bližino. In je bil najdrzejši, tudi zato, ker se je družil z najbolj hudimi kritiki režima. In je vplival na vse nas, saj je hotel doseči demokratičnejšo družbo in to je bilo mogoče doseči le s pisanjem brez cenzure zunanjih akterjev in predvsem brez avtocenzure. Daga so pri starejših revijaših, zlasti pri Perspektivah, najbolj cenili, a v reviji ni objavljala. Ure in ure

je urednikoval pri Tribuni, hodil po uradih, kjer se je bilo treba bahati s »komunističnim prepričanjem« ali vsaj z zvestobo Titovemu socializmu. Nihče mu ni mogel oporekati, ker je izhajal iz vodilnih krogov Novega mesta. Njegov cilj pa je bila popolnoma predrugačena Tribuna, po dolgih letih je postala privlačna na vsaki strani, politični, kulturni in dokumentarni. Dag se je v kritiki spuščal v nevarne polemike z dogmatičnimi veličinami, a se je vedno zmazal iz zagate. Režim je takrat vzel na piko samo Perspektive. Morda so zares napačno mislili, da je za njimi politična poteza Edvarda Kocbeka, a to še zdaleč ni moglo biti res. Več kritičnih pripomb v javnosti, to je v raznih uredništvih in po kavarnah izpovedoval Lojze Krakar ali pa dramatika Božič in Smole. Perspektivovci so hoteli ustvarjati slovenski svet, težili so k evropeizaciji, približati so se hoteli višjim oblikam na umetniškem in znanstvenem področju. Uničevati so jih začeli tudi iz gole tekmovalne zavisti. Skoraj vsi pri študentskem krogu smo bili tega mnenja, tudi čez leta, ko smo se slučajno kje srečali. Dag je bil takrat ogorčen, bolj jezen kot Šalamun, ki je bil celo zaslišan in v ječi zaradi ene poezije, a so ga takoj izpustili čez nekaj dni... Dag je organiziral proteste zaradi odstranitve Pučnika iz Ljubljane na Trebnje, pravzaprav v boljšo vrsto zaporov... Dag je izvedel, kaj pripravljajo proti Rožančevi Topli gredi in je tekal od fakultete do fakultete, da bi prijateljem povedal, kaj se bo zgodilo in kaj bodo študentje odgovorili.

Morala bi v Ljubljano na novonastalo pričevalsko predavanje, se udeležiti vsesplošnega gibanja za osamosvojitve Slovenije. Pravim si, da že zato, ker Daga ni več.

»Pa saj si v tistih obremenjenih letih, ko se moraš znajti v ekonomiji, da ne boš propadla, tvoji delodajalci, pa točno veš, da te vržejo iz službe, če boš prepozno v službi!«

»Draga Evica, ti pa kar naprej zganjaš izzivalno trimasto vojno za dvojezičnost. Kar tako, brez kriterijev. V taki zgagi, ki te lahko popolnoma onemogoči.«

Evici ne bom povedala nič o perspektivskih zgodbah, še manj o dramatičnem dogajanju tistih dni, ker bi mi ne verjela. Popolnoma logično je, da spoštuje socializem, kot sem ga spoštovala brez dvomov jaz na tisti domači postavki, ki smo jo poznali tod naokrog. Povsem nekaj drugega je praksa! Kar učeno ime za nižje oblike ustrahovanja, kajpada!

»Če se ne motim, si se poročila z nekom drugim in ne Dagom...«

»Moje zasebno življenje nima s to storjo nič opravka. Mi smo bili asketi, v večnem iskanju honorarjev za vsakdanji obrok hrane.. No, kot večina študentarije še dandanes.«

»Zlasti pri nas! Le da se sedaj poteguje najprej za bencin in potem za hrano...«

»Morda naju je hotel tisti včerajšnji motorist pohrustati!«

»Ti kar zganjaj absurdne vice in še bolj absurdne pohode! Kar v politiki zgrešiš, pa moraš sama pohrustati, da veš!«

»Ojej, to pa velja za naju obedve!«

»Če si ti sodelovala v jedru Perspektiv, bi rada vedela, zakaj nisi postala na svojem področju tako slavna kot ostali!«

»Tega vprašanja si nisem zastavila, ker nisem ego-centrična!«

Evica me gleda, najprej prezirajoče, potem pomilovalno, nakar otožno.

»Niti mene ne žene več nobena ambicioznost. To je verjetno prirojena značilnost dobrega profesorja. In nas ni malo takih!«

»Človeštvo bi že zdavnaj izumrlo, če bi mu vladali in ga vzgajali samo Atile in Polpoti, darling!«

In spet njen pomilovalni pogled!

»Ti ne moreš nič rešiti v Ljubljani! Tam bo veliko ljudsko gibanje doseglo tudi brez tebe neodvisnost. Ne preobtežuj se s tem! Ko si bila mlada, je bilo vse lahko, bili ste grupa, skupina enakovrednih - tam pri tistih Perspektivah!«

»V moji grupi sami individualisti in smo šli vsak svojo težo merit v najrazličnejše smeri, kar dobro veš!«

»Povejmo si, da je bilo to tvoje uporno obdobje nekaj neprecenljivega za skupno dobro...«

»To so zgodbe iz moje mladosti, ko nismo nič hudega slutili, če smo bili odkritosrčni...«

»Marjanka, tega mi ne boš tvezila, da ste bili navni! Bili ste proti socializmu, vse ste tvegali zaradi

kapitalizma in zdaj, ko je takozvani turbokapitalizem tu, v praksi, se morda prav tistim, ki so najodločneje odkrivali napake jugorežima, godi tako, da Bog pomagaj!«

»To je absurdno čvekanje! Ne eksistira ne idealni kapitalizem ne socializem, pač pa ima zapadna družba nek sistem, ki je večstrankarski in tega čez mejo še niso dosegli.«

»Večstrankarski sistem je politokracija. Za intelektualce prav tako komplicirano stanje kot v naprednem socialističnem sistemu...«

Srebava vsaka svoj čaj. Večeri se in ulice se polnijo z veselimi ljudmi. Pogovor o »minuli mladosti« naju je obe zresnil, tako da sva mrki, zamišljeni v nelogično usojenost vsega tistega, kar bi se lahko pripetilo.

Naenkrat se Evica dvigne, zgrabi torbico in kar zakriči:

»Plačaj ti, ti bom že vrnila, a jaz sem že zamudila pol ure vaj...«

Hiti navzdol po ulici, tako da tudi mene zaskrbi, če ni nemara zamudila vaje za snemanje nove radijske igre, s čimer se ukvarja z njej prirojeno ljubeznijo. Zapeče me vest, ker je nisem nič vprašala, kaj bo njena vloga prinesla novega v eter. Tudi kdaj bodo predvajali novo igro ne vem, ker nisem niti namignila, da bi me zanimal vsaj naslov.

(dalje)

Jože Bajzek

Francišek na Petrovem sedežu v Rimu

Nagovoril nas je s svojim imenom, ki pomeni program ter s svojo človeško pristnostjo in preprostostjo. Ni bil med tistimi, ki so jih opisovali najboljši analitiki in vaticanisti, ki so imeli svoje kandidate in jih predstavljali svetovni javnosti z natančnimi in poglobljenimi analizami. Postal je preprosto naš, bil nam je podarjen in kot takšnega smo ga sprejeli.

Nikoli nihče ne bo razumel, še najmanj pa vati-kanska administracija, kako velika duša mora živeti v človeku, ki mu je namenjena taka služba, ki jo sprejme z vdano odgovornostjo, ko spregovorita tišina in molitev. Še posloviti se ni mogel od znancev, prijateljev in sorodnikov v daljni Argentini. Takoj je moral stopiti v služenje, ki mu ga je zaupala Cerkev.

Privoščil si bo lahko aristokratski okus, da ne bo ugajal vsem, da ne bo hotel ugajati po vsej sili, da se ne bo nagibal k nobeni modi, ampak bo stremel k notranji lepoti in globini Evangelija, ki ga je v vseh svojih neizrazljivih globinah vedno privlačila. Potrebno je poznati selektivno preciznost drugačnosti, ki jo Frančišek tako rahločutno zaznava, da bi lahko razumeli utrip njegove občutljivo nežne narave. Trdnost in globino te narave nam je pokazal takoj, ko je s svojo pristno človečnostjo in nenarejenostjo spregovoril svetu.

Od papeža Frančiška ne pričakujemo, da bo rešil vse probleme v Cerkvi. Problemi so bili in bodo vedno, nihče jih ne more dokončno rešiti, dokler smo na tej zemlji. Tega nihče, vsaj tako mislim, od njega niti ne pričakuje, saj bi to bil zanj pretežak križ, ki bi si ga naložil. Pričakujemo pa, da bo veroval in ozna-

njal, da je Kristus odrešil svet in da njemu zaupa. Preko njegovega delovanja vidimo in spoznavamo, da je njegovo upanje in zaupanje prav Kristus in njegov križ, ki nam prinaša mir, ki ga svet ne more dati.

Danes živimo v tako pesimističnem svetu, ko spremljamo novice, s katerimi nas vsak dan zasipajo, da nas skoraj vse prevzema strah in negotovost za prihodnost. Iz pesimizma se rodi strah in ta strah in stiska nas danes obvladujeta. Nikjer več ne moremo najti in utemeljiti svojega miru. Tudi ko gremo s prijatelji na kavo, kjer naj bi se srečali in si privoščili prijazne in tople besede, naletimo navadno na pesimizem, nezaupanje in kritiko vsega obstoječega.

Naš čas radi označujemo kot čas negotovosti, umazan čas, izpraznjen čas. Dvom, nepopolnost, izčrpanost, obup in nesmiselnost so značilnost našega časa in so naše vsakdanje spremljevalke na popotovanju skozi življenje kljub železni funkcionalnosti obetajoče tehnike, ki je na pohodu. V času negotovosti se čuti potreba po gotovosti. Danes se ponuja mnogo lažnih prerokov, ki v nevarnem svetu ponujajo svojo varnost.

»Mir vam bodi«, je bil Jezusov pozdrav, ko je po vstajenju našel prestrašene in zaklenjene učence. Ni jim mogel dati lepšega pozdrava in voščila, ki so ga bili potrebni. Takoj po pozdravu je utemeljil ta pozdrav, ker jim je pokazal svoje roke, ki so bile zaznamovane z znamenji križanja. V vstajenju je Jezus utemeljil svoj mir. Tega so se učenci razveselili, verovali so, da je smrt premagana in da nad človekom nima zadnje besede. To je vir veselja in miru, ki je utemeljen. Po tem so učenci odklenili vrata in stopili v svet, kajti v sebi so imeli utemeljen mir, ki ga nihče drug na svetu ne more dati.

Cerkev ni več sprejemljiva kot tista, ki ohranja vrednote (zahodne) civilizacije. Če bi jo videli v tej luči, bi morali bojevati nek pretekli boj, ki je že vnaprej izgubljen. Poklic Cerkve je, da kaže naprej v prihodnost, da kaže božje kraljestvo, ki prihaja in ki je že med nami. Seveda nas ne sme zavajati misel, da je Cerkev že ureničeno božje kraljestvo. Cerkev smo ljudje, ki verujemo, da je vstali Kristus vir našega upanja v prihodnost, ki se razteza v večnost. V tej veri in upanju nas utrjuje papež Frančišek, zato smo mu hvaležni.

Peter Merku

Moje življenje v Nemčiji

XLI. Jugoslovanska tragedija

Pripomba:

Po seznamu, ki ga je avtor sestavil na podlagi skopih podatkov o osemsto šestintridesetih službenih letalskih poletih, ki jih je absolviral med štiriintridesetimi leti kot nameščenelec elektrokonzerna Siemens, bi bila zdaj na vrsti potovanja od druge polovice sedemdesetih do konca osemdesetih let v Češke Budjovice, Varšavo, Prago, še kdaj v Moskvo, Brno, Osijek, Tirano, Rim, Trst, Lanzarote, Beograd, Trepuzzi pri Lecce, Biasco v Švici ..., a neizprosna bolezen ga je predčasno strla, tako da ni utegnil tega uresničiti. V teku svojega življenja je pa imel večkrat priliko ugotoviti, da do bolezni, nesreče, smrti lahko pride kar čez noč, brez napovedi. Zato je iz skrbi, da ne bi iz kakršnegakoli vzroka utegnil zapisati to, kar mu je bilo najbolj pri srcu, že pred kakim letom sestavil naslednjih šest nadaljevanj v zvezi z dogajanjem v Bosni med zadnjo jugoslovansko vojno.

Na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta se je vedno bolj bližala jugoslovanska medetnična vojna. V svoji knjigi *Jugoslovanske vojne 1991–2001* profesor Jože Pirjevec piše, da mednarodna skupnost takrat ni razumela strahu Slovencev in Hrvatov pred izgubo lastne identitete, če bi se znašli pod srbsko peto, in zdrknili v črno luknjo balkanskega Levanta. Slovenija je bila malo znana, tako da so jo celo diplomati in intelektualci pogosto zamenjevali s Slavonijo ali Slovaško. Tisti maloštevilni diplomati, ki so bili bolj obveščeni, so pa soglašali z ameriškim veleposlanikom, ki je Sloveniji očital egoističen nacionalizem ter neobčutljivost do predvidljivih posledic odcepitve. A večina teh diplomatov je presojala jugoslovansko stvarnost iz beograjske opazovalnice, torej iz srbskega zornega kota.

Dopisnik lista *Frankfurter Allgemeine Zeitung* Viktor Maier prizna v svoji knjigi *Wie Jugoslawien verspielt wurde* (Kako je bila Jugoslavija zapravljena) na strani 383, da so ga mnenja, ki jih je v tistem času slišal v Beogradu v krogu zahodnih diplomatov, tramatično prizadela. Nikoli prej se ni znašel pred tako masivnim, kolektivnim prikazom mešanice zmotnih političnih ocen, mentalne lenobe in površnosti. Ti ljudje nosijo delno odgovornost za katastrofalne napake zahodne politike. Za enega najvažnejših med njimi šteje Warren Zimmermanna (ZDA), ki je kasneje priznal, da je kosovsko vprašanje bilo povod za razpad Jugoslavije.

Medtem ko se je v Rimu odvijalo diplomatsko pogajanje med zunanjimi ministri NATO, je 18. novembra 1991 po šestinosemdesetih dneh obleganja in kakih 4.000 žrtev padlo v srbske roke hrvaško mesto Vukovar. Tiste Hrvate, ki niso utegnili zbežati, so ujeli in poslali v srbska taborišča. Nekaj stotin jih je izgini- lo, ranjence in zdravnike iz lokalne bolnišnice, vsega skupaj dvesto enainšestdeset ljudi, so odpeljali na kraj, ki se mu pravi Ovčara, jih usmrtili s strelom v tilnik in zagrebli v odlagališče za smeti. Ženske in otroke so razselili v vse smeri, ne da bi se zahodnim vladam in

Šola.

Levo: cerkev blizu Osijeka.
Spodaj od leve: postrojenje Ernestinovo
400/110/35,5 kV in komandni pult za daljinsko
upravljanje.

brez vsakega smisla vse: cerkve, bolnice, šole, hiše in električna postrojenja. Koli-ko ljubezni do civilizacijskega napredka je bilo vložene v načrtovanje in gradnjo raznih komponent električnih postrojenj in kolikšno barbarsko sovraštvo je potrebno, da se vse uniči! (...)

Ko gre človeku najhuje, se obrne na prijatelja, da mu pomaga, kar velja zdaj tudi zame. (...) Kot prijatelj bi Vas rad srečal ali vsaj slišal po telefonu. Kot elektrotehnik Vas prosim razumevanja za našo tragedijo in pomoči za obnovo postrojenja.

Iskrene prijateljske pozdrave!

mednarodnemu Rdečemu križu zdelo nujno, obsoditi te strahote. Zagovorniki evropskih osnovnih načel so dosledno molčali, ker niso hoteli užaliti Srbov v trenutku, ko so še tekli mirovni pogovori, in ker so hoteli ohraniti videz nasprotujočih si nacionalizmov, ki naj bi bili odgovorni za 'državljansko vojno'.

Za Srbe je padec Vukovarja pomenil pomembno zmago. JLA, ki je hotela napredovati od zmage do zmage, je sprožila novo ofenzivo z namenom, da se polasti Osijeka. A Hrvati so se tu uspešno branili.

28. februarja 1992 sem iz Osijeka prejel pismo inženirja Damira Karavidovića, direktorja Elektroslavonije.

Minili sta dobri dve leti, – piše – odkar sva se srečala v Ljubljani na kolokviju 'Digitalne zaščite v električnih postrojenjih', ko smo se prijetno razgovarjali o situaciji v Jugoslaviji z gospodom Štrucem, Majcenom in Vami. Bili so trenutki, vredni, da si jih človek zapomni. Koliko upanja v demokratični razvoj je bilo izničnega. Hrvatska je bila brutalno napadena, vse se brutalno uničuje. Horde srbsko-četniških barbarov uničujejo

Prav gotovo sva se slišala po telefonu, če sem 11. marca 1992 prejel njegov telefaks s tehničnimi podatki zaželjenih aparatov. Nemudoma sem šel v tovarno v bližnjem Fürthu ter v Messgerätewerk v Berlinu. S kolegi smo po skladiščih iskali navedene aparate. Iz takratne korespondence, ki jo še vedno hranim, je razvidno, da je bilo skoraj nemogoče dobiti dovoljenje za izvoz na vojno področje, če aparati niso bili podrobno opisani. S pomočjo tovarniške direkcije mi je pa le uspelo, odposlati jih v izredno kratkem času. Žal mi je le bilo, da nisem utegnil doseči še več.

Leto kasneje me je Hrvatska Elektroprivreda presenetila z zahvalnim pismom 'za nesebično pomoč branilcem mesta Osijek in Republike Hrvatske'.

To so spomini, ki me vedno znova prevzamejo, če okoli italijanskega 'dneva spomina' kdaj zaradi bolečin v hrbtu ne morem mirno spat. In začnem brskati po internetu. Pa sem še letos našel v lanskoletnem tržaškem dnevniku *Il Piccolo* 8. novembra 2009 članek z naslovom: *Per parlare del Muro a Trieste perché*

invitare solo Nolte? (Zakaj povabiti samo Nolteja, ko je v Trstu govor o Zidu?)

Nisem filozof, zato se svojčas nisem ukvarjal z mučno polemiko in napadi na Nolteja s strani 'pravičnikov'. Sem pa našel njegovo ime v izredno zanimivi knjigi profesorja Lübbeja *Ich entschuldige mich* (Oproščam se), v kateri je izpostavljeno, da so napadi nanj bili zgrešeni, ker so sloneli na napačni interpretaciji njegovih spisov. Zame vendar to ni bilo bistveno. Žal nepodpisani članek me je zanimal, ker prikazuje razne dogodke v pravi luči, kar se v bolnem mestu Trst običajno ne dogaja. Avtor se med drugim sprašuje, kaj se pripravlja za prihodnji 'dan spomina'. Mnenja je, da so organizatorji odvzeli iniciativo pokrajini Trsta in Gorice ter jo dodelili Vidmu, zato da bi ne bilo ponovno govora o antifazišizmu ter o Porčinjini in fojbah, torej z namenom, da bi se relativiral, izvodenel, da, pozabil fašizem in diskvalificirala italijanska Resistenza (odpornišтво). Avtor se ne čudi lokalni doslednosti; kar ga vznemirja ni ta načrt, vztrajen in nespremenljiv, torej predvidljiv. Vznemirja ga molk levice, ki je ravno tako pogreznjena v melasi in kloroformiju (našega) časa. Navaja še, kako se briše spomin na ustreljene na Opčinah, omenja film *Trst je naš* in zaključek srbskih dnevov v tržaškem gledališču Verdi.

Vse to je obudilo v meni grenke spomine na jugoslovanske vojne, ki sem jim sledil z globoko čustveno prizadetostjo. Službene obveznosti so mi nudile priliko, da spoznam dobre, vpludne in delavne kolege številnih jugoslovanskih podjetij, da prebijem prijetne ure v družbi njihovih družin, da se igram z njihovimi otroki, bili so mi blizu kot člani mojega ali bratskega naroda. Kako naj ne bi čutil njihove tragedije kot svojo in naj bi ostal brezbrizen, ko sem zvedel za težko usodo tega ali onega kolega!

Prispevek v *Il Piccolo* opisuje zaključek srbskih dnevov v Verdiju, kjer je bilo slišati državne himne ob prisotnosti ministra srbske 'diaspore' in je bilo videti, kako se ljudje pokrižajo, ob prisotnosti predsednika dežele in trža-

škega župana. Niti besede o jugoslovanskih vojnah. Niti namiga na mrtve drugih. Srebrenica? Niti omenjena. (...) Mi vemo, da Srbija – v nasprotju s tem, kar so trdili v gledališču Verdi – leta 1991 ni bila 'branik krščanstva', ker je napadla katoliško Hrvaško. Vemo, da ni bila samo žrtev, ker se je jugoslovanski požar vnel v Beogradu. In prav dobro vemo, da tisti, ki danes snujejo retoriko revanše, so isti, ki so postavili temelje porazu. Vemo, da je bolje ne kesati se, ampak raje pozabiti mrtve drugih. Iz članka v *Piccolu*, ki sem si ga kopiral z interneta, se mi je prikazalo isto obnašanje Srbije in Italije, kar je morda vzrok za to, da se čutita tako prijateljsko povezani.

Naj se povrnem k začetku devetdesetih let. Vznemirljive novice, ki smo jih od vsega začetka prejemali, so me tako prevzele, da sem, kolikor je bilo le mogoče, vzdrževal kontakte s prijatelji v Jugoslaviji. Sledil sem dogajanju preko televizije in radia, kupoval dnevnik iz raznih evropskih držav ter številne priložnostne publikacije, zlasti knjige. Izrezal in shranil sem članke, ki so se mi zdeli zanimivi ali važni, zato da bi razumel, kaj se dogaja v zakulisju, in pa pisma bralcev, da bi lahko primerjal občutja v različnih državah. Celo prijateljski kolegi, nameščeni v naših podružnicah v tujini, so mi pri tem pomagali. Tako sem na primer prejel pisma s časopisnimi izrezki od Kanade do Malezije, od Stockholma do Milana. Iz Kuale Lumpurja tudi dragoceno knjigo *Bosnia: Testaments to War Crimes as Told by Survivors* (Bosna, Pričevanja o vojnih zločinih po pripovedi preživelih), ki jo je izdal Malaysian Sociological Research Institute (MSRI).

V dobrih petih letih se mi je tako nabralo 17 velikih fasciklov z več kot tisoč časopisnih izrezkov ter 32 knjig v bosanskem, nemškem, angleškem, italijanskem in španskem jeziku. Ko sva se z Mirello v glavnem iz zdravstvenih vzrokov leta 2002 preselila iz hiše v stanovanje, je zmanjkal prostor za ta obširni del arhiva. Na srečo ga je prevzel prijatelj dr. Janez Stergar na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani.

Uradna zahvala hrvatske Elektroprivrede.

(dalje)

Ivo Jevnikar

Sedemdesetletnica spusta prvih primorskih padalcev in smrt Stanislava Simčiča

Smrečje in Paljevo

V noči od 17. na 18. marec 1943 sta se iz britanskega letala spustili na slovenska tla prvi dve skupini »primorskih padalcev«. Najprej so se nad Smrečjem pri Šentjoštu v Dolomitih spustili Anton Božnar, Venceslav Ferjančič in Bojan Koler. Pričakali so jih slovenski četniki. Malo za tem so se nad vasico Paljevo pri Desklah na slepo spustili še Radoslav Semolič, Miroslav Križmančič in Nikolaj Sever, ki so nato poiskali stik s partizani.

Razen Božnarja, ki je bil iz Pristave pri Polhovem Gradcu in po poklicu radiotelegrafist trgovske mornarice, so imeli vsi ostali za sabo podobno pot: bili so Primorci, ki so jih italijanske oblasti mobilizirale in poslale v Afriko; padli so v britansko ujetništvo; stopili so v Jugoslovanski kraljevi gardni bataljon na Bližnjem Vzhodu; nato so sprejeli možnost, da jih na podlagi dogovorov med Jugoslovanskim odborom iz Italije (Ivan Marija Čok in Ivan Rudolf), britanskimi oblastmi in kraljevo vlado v begunstvu Britanci izurijo in s padali spustijo za sovražnikove linije v domovini kot opazovalce, pomoč odporiškim skupinam in predhodnico britanskih vojaških misij.

Vseh šest je »odpremila« britanska tajna služba MI6, ki se je na Bližnjem vzhodu predstavljala s kratico ISLD. Z julijem 1943 so začeli prihajati v Slovenijo še fantje, ki jih je za radiotelegrafiste in saboterje izurila britanska tajna in diverzantska služba SOE. Šele kasneje so se slovenskih padalcev poslužili še Američani pri tajni službi OSS.

Vloga in usoda mladih idealistov, ki so se želeli boriti za svobodo svojega naroda, sta bili različni, vsekakor pa zelo povedni.

Najprej vloga. Prvi trije so bili edini slovenski padalci, ki so jih Britanci poslali k slovenskim četnikom. Po prvotnem načrtu bi se bil moral spustiti k njim le Božnar, ki je bil namenjen za zvezo med Britanci in obveščevalnim omrežjem, ki sta ga vodila Ante Anič in Vladimir Vauhnik, ter za zvezo med londonsko vlado in Slovensko zavezo. Potem je nanoslo, da so vse tri spustili skupaj, vendar naj bi tako Ferjančič in Koler kot Semolič, Križmančič in Sever delovali čimbolj samostojno. Dejansko to ni bilo možno, tako so prvi trije ostali pri četnikih, drugi trije pa s partizani. K slednjim so kasneje Britanci neposredno napotili vse ostale padalce in pa svoje misije.

In še usoda. Iz prve trojice so Kolerja julija 1943 umorili četniki, ker je hotel prestopiti k partizanom. Božnarja so 15. ali 16. septembra 1943 zajeli partizani, po zaslišanju 25. septembra 1943 v Dolenjskih Toplicah pa so se za njim izgubili sledovi. Ferjančič je vojno preživel, bil nekaj časa zaprt, nato se je umaknil v Argentino, kjer je v Buenos Airesu umrl 8. novembra 2010, njegova žena, nekdanja »aleksandrinka« Slavica Černe, pa je tam umrla decembra lani. Iz druge trojice so vsi prestopili med partizane. Sever in Semolič sta poleti oz. jeseni 1945 kot pripadnika jugoslovanske vojske »izginila«, Križ-

Stanislav Simčič se 22. decembra 1999 v predsedniški palači v Ljubljani zahvaljuje za častni znak svobode, ki je bil podeljen primorskim padalcem. V ozadju predsednik Milan Kučan. (Foto Alessandro Fegez)

mančič, ki je do konca ostal v vojski, pa je preživel, čeprav se zdi, da je marsikaj pretrpel, in umrl leta 1964.

Zapustil nas je primorski padalec Stanko Simčič

V bolnišnici v Šempetru pri Novi Gorici je 11. februarja letos v prvih jutranjih urah preminil Stanislav Simčič. Doma je bil v Biljah, rodil pa se je med prvo svetovno vojno v begunskem taborišču v Wagni 25. avgusta 1916. Bil je eden izmed zadnjih dveh protagonistov junaške in tragične epopeje primorskih padalcev. Za minerja in gverilca ga je izurila britanska služba SOE. V Slovenijo se je z drugimi spustil 18. julija 1943 med partizane na Šentviški planoti.

Še novembra lani je Simčič na komemoraciji v Škrbini kot večkrat prej spregovoril v spomin na padle in pobite soborce. O svojih in njihovih veselih, predvsem pa grenkih prigodah je večkrat pisal, za kar je bil naravno nadarjen. Tako se mi je s soborcem Cvetkom Šuligojem oglasil, ko sem leta 1995 v Mladiki začel pisati o padalcih. Njun daljši, zelo zanimiv zapis je bil takrat tudi objavljen (1995, št. 5/6).

Od takrat sva bila v zelo lepem stiku. Njegove dragocene prispevke najdemo še v drugih številkah Mladike (1997, št. 1; 1998, št. 4-7; 2000, št. 2/3; 2001, št. 9; 2001, št. 10; 2003, št. 7; 2004, št. 2/3-7; 2004, št. 8/9). Nastopil je tudi na Radiu Trst A v nizu o padalcih, ki sem ga svojčas pripravljaval z režiserko Marijo Breclj, rad je pomagal tudi Johnu Earlu pri njegovih raziskavah, kot je svojčas pomagal prvemu raziskovalcu te zgodbe, Jožetu Vidicu.

Leta 2006 je v samozaložbi izdal avtobiografijo Mojih 90 let, ki se končuje z besedami: »Imejte me v lepem spominu!« Bil je velik domoljub. Čeprav ni imel možnosti, da bi se veliko šolal, je bil zelo razgledan in umirjen v sodbah.

Na pogrebu 16. februarja v Biljah so mu spregovorili v slovo pesnik in esejist prof. Radivoj Pahor, angleški časnikar in raziskovalec zgodovine primorskih padalcev John Earle ter polbrat pogrešanega padalca Miloša Adamiča Stojan Fakin, ki je s Simčičem veliko sodeloval v prizadevanjih za rehabilitacijo padalcev in ohranjanje spomina nanje.

»Ponosni na hrabre in nepozabne domoljube«

V svojem nagovoru je Stojan Fakin med drugim povedal:

»Na okupirano Primorsko in v Slovenijo ste lahko prišli le po zraku in s padali, zaradi česar ste še vedno znani kot primorski padalci. Ob prihodu na trdna tla ste se priključili slovenskim partizanom, saj ste k njim prihajali z njihovo vednostjo in z njihovim pristankom. Z njimi ste uspešno sodelovali do zmage. S sabotažami in radiotelegrafijo ste bili padalci partizanom v veliko pomoč. Za prihod mnoge vojaške opreme partizanom, orožja,

Stanko Simčič leta 1943 v Kairu.

hrane, obleke in pomembnih vojaških obvestil imate padalci nenadomestljive zasluge. Mnogi ste prestopili v partizanske vrste in postali častniki in podčastniki. Med partizanske starešine si spadal tudi ti, Stanko.

A glej, maja 1945, ko se je ves svet veselil zmage nad fašizmom in nacizmom, so se za padalce začeli črni in uničujoči dnevi. Končala se je namreč borba proti skupnemu sovražniku in začela se je borba za povojno oblast. Borba Primorcev za narodno osvoboditev, za kar so se zavzemali ne samo primorski padalci, temveč vsi prekomorci in ves primorski živelj, je bila v trenutku ničelna. Premnogi povojni pomembneži nas niso razumeli in naši primorski padalci, veliki domoljubi, so naenkrat – čez noč – postali sovražniki svojega naroda, da ne uporabim grozljivejše besede, ki je prav ne morem izgovoriti. Mnogi padalci so to nerazumevanje in obsodbo plačali s smrtjo, vendar nekaj zelo redkih, ki so slučajno živeli zunaj Slovenije, je preživel.

Njim in njihovi vztrajnosti gre zasluga, da sta padalce rehabilitirala tako borčevska organizacija kot tudi sam predsednik države. Odlikovani so bili z državnim odlikovanjem – častnim znakom svobode. Danes smo nanje lahko ponosni kot na svoje hrabre in nepozabne domoljube.

Stanko! Zahvaljujem se ti za tvojo pokončnost in hrabrost in za vse dobro, kar si ga storil za Primorsko in domovino!«

Renato Podbersič ml.

Jože Breclj – mož iz preizkušane družine

V Žapužah pri Ajdovščini domuje gospod Jože (Jožko) Breclj. V življenju mu ni bilo postlano z rožicami. Njegova pripoved je zanimiva ter hkrati nenavadna in žalostna. Zaznamujeta ga predvsem dva dogodka iz njegove preteklosti.

Na Vipavskem je poleti 1944 odmeval umor več članov ugledne, narodno in krščansko usmerjene Brecljeve družine. V Žapužah pri Ajdovščini je patrola t.i. Vojske državne varnosti (VDV), ki je štela 23 mož, 8. julija 1944 vdrla v Brecljevo hišo ter odpeljala očeta Jožefa, hčerki Angelo in Marico ter dvanajstletnega sina Martina. Člani družine naj bi se temu ostro uprli, skušali naj bi tudi priklicati Nemce iz sosednje postojanke. Odpekljali so jih na sedež okrožne izpostave, kjer so jih vsaj dva dni zasliševali. Nekaj dni so jih vlačili s seboj in 12. julija pobili v gozdu blizu Gornje Branice. Zanje se je dan pozneje pri »partizanskem sodišču« zavzel tudi črniški dekan Alojzij Novak, ki je »prosil, naj slučaj preiščejo ter krivico popravijo« (Črniška kronika, 13. julij 1944). Ni namreč vedel, da so že umorjeni. O svoji nameri je govoril z javnim tožilcem pri višjem vojaškem sodišču IX. korpusa. Ta je zaradi protestov načrtoval, da bi proti umorjenim članom družine Breclj organizirali naknaden sodni postopek.

Po dokumentih iz Arhiva Republike Slovenije je zasliševanje aretiranih prevzela Narodna zaščita. Nastal je tri strani dolg zapisnik, ki ga je podpisal Anton Semenič - Medved, »načelnik Okrožne izpostave ONZ«. On je tudi izdal nalog za »justifikacijo« Brecljeve družine. Zasliševalec je očitno imel največ opravka z »obdolžencem« Jožefom Brecljem, ki se je moral zagovarjati predvsem zaradi svojega protikomunizma. »Komunizem da jemlje lastnino tudi revežem, govoril sem nasplošno.« Nadalje so zasliševalca zanimala Jožefove zveze z Ljubljano in stiki s krajani. Razložil je tudi, zakaj je proti komunizmu: »Sem z idejnega stališča proti komunizmu, ker je komu-

nizem proti veri.« Zasliševalec Medved se je na koncu podpisal pod zapisnik in pristavil, da je zaslišanec to odklonil, ne da bi navedel razlog za to. Umorjene Brecljeve so v gozdu pri Kodretih našli šele 9. aprila 1945. Četniki in primorski domobranci so njihova trupla prepeljali v domači kraj. Slovesno so jih pokopali 10. aprila ob udeležbi velike množice domačinov v Ajdovščini.

Drugače je Jože Breclj eden tistih redkih mobiliziranih Primorcev v nekdanji italijanski vojski, ki je med drugo svetovno vojno padel v ujetništvo in ga preživel v Združenih državah Amerike. Na Goriškem in Tržaškem je bil bolj poznan njegov brat, danes žal pokojni Bogomil Breclj (1925–2011). Leta 1950 je bil posvečen v duhovnika, deloval je v slovenskih zamejskih župnijah.

Jože Breclj je bil rojen leta 1921 v Žapužah pri Ajdovščini. V družini je bilo osem otrok, pet fantov in tri dekleta. Doma so imeli majhno trgovino, že Jožetova stara mama Mica jo je vodila, blago je nabavljala v Vipavi. »V šolo sem hodil pod Italijo, slovensko smo se učili le v okviru cerkve. Doma smo govorili samo slovensko, ko sem vstopil v šolo nisem znal prav nič italijanščine. Učitelji so bili do nas kar prizanesljivi.« Jože se je v Vipavi izučil za mizarja in kolarja.

Leta 1940 so ga zaradi vstopa Italije v drugo svetovno vojno predčasno vpoklicali v italijansko vojsko. Služil je pri pehoti blizu Neaplja. Ob napadu na Jugoslavijo spomladi 1941 so tudi v njihovi vojašnici iskali vojake z znanjem slovenskega in hrvaškega jezika. Jože se je tako javil za prevajalca za potrebe italijanske vojske. Takrat se je prijaviło več njegovih sovojakov, ki so jih vse sprejeli. Samo on je bil zavržen, ker je bil v vojaških papirjih označen z rdečim krogcem kot nezanesljiv vojak. Vzrok temu je bilo dopisovanje z vojakom Jankom Premrlom (1920–1943), poznejšim narodnim herojem Vojkom. Očitno je pisma prestrezala vojaška

cenzura. Janko Premrl je bil takrat v ne prav oddaljeni Caserti in ob priliki ga je Jože celo obiskal s kolesom.

Potem jim je bilo povedano, da bodo šli v Sovjetsko zvezo v okviru ARMIR (*Armata Italiana in Russia*). Vojak Jože se je zato z vso vnemo na skrivaj začel učiti ruščine. Ovadil ga je sovojak, zato so ga predpostavljeni zasliševali, ker se jim je tovrstno početje zdelo sumljivo. S potjo na vzhod ni bilo nič. Opravil je tečaj za radiotelegrafiste in spomladi 1943 pristal v Afriki. Tja so potovali z majhnimi letali s Sicilije. V zraku so jih napadla britanska letala. *»Gledali smo smrti v obraz.«* Pristali so v Tunisu v Tuniziji. Nemško-italijanske enote so se tedaj umikale pred naglim prodiranjem zaveznikov. *»Moja naloga je bila vzdrževanje radioaparatorov.«* Bili so v Tunisu, od italijanskega poveljstva so dobili ukaz, da se pripravijo spet za umik na Sicilijo. S sovojakom, Italijanom, ki je bil na tekočem z vojaškimi ukazi, sta se odločila, da ukaza ne bosta spoštovala. Zato sta se prikrila in zajeli so ju Britanci. Kmalu so zajete italijanske vojake predali ameriškim zaveznikom. Naložili so jih na zaplenjene nemške vojaške kamione. *»Za nas so Amerikanci lepo skrbeli, vsaka jim čast. Še domov sem pisal, naj zame ne skrbijo, ker se mi dobro godi.«* Prepeljali so jih v Maroko, zaprte so jih imeli nekje na jugu, že na robu puščave. *»Zraven nas so bili zaprti tudi nemški vojaki, ma posebej. Ma če so Amerikanci rabili kaj za delat, so zmeraj šli po Nemce. Italijan je kar naprej govoril: 'Si si, signore.' In je šel okrog vogala in ni hotel nič delat.«*

Avgusta 1943 se je Jože znašel v Bostonu, na vzhodni obali ZDA. Vojni ujetniki so prispeli z ladjo. Na morju so se bali nemških podmornic. Z ladje so jih vkrcali direktno na vlak. Po selitvah po raznih ujetniških taboriščih je končno prispel v mesto Lordsburg v ameriški zvezni

državi New Mexico. Jožeta so očarala velika bombažna polja in črpališča nafte, zlasti *»tiste roke, veste, ki pum-pajo nafto.«* V Lordsburgu si je kupil italijansko-angleški slovar, ki ga hrani še danes. Na notranjo stran platnic je 29. marca 1944 v slovenščini (v šoli se je ni nikoli učil!) zapisal: *»Po treh mesecih učenja sem že znal skromno brati in tudi pisati angleščino, govoriti pa nisem bil sposoben prav nič, šele ko sem si nabavil še knjigo 'Angleščina v treh mesecih' v italijanščini, sem počasi začel se razgovarjati.«*

Septembra 1943 je Italija kapitulirala in to se je kmalu odrazilo tudi pri ameriškem ravnanju z italijanskimi vojnimi ujetniki. Iz Lordsburga so jih premestili v Kalifornijo, najprej v Los Angeles in potem v San Francisco. Dali so jim tudi ameriške uniforme, niso pa dobili orožja. Jože pravi, da so mislili, da jih bodo Američani poslali v boj proti nacizmu na evropsko celino. Po nemški kapitulaciji pa so krožile govornice, da jih bodo uporabili na Daljnem vzhodu proti Japonski. *»Smo mislili, da gremo na Japonsko, in smo že delali zdravniški pregled. Jaz sem že dvakrat dal kri, da bi vedeli, kaj bi potreboval, če bi bil na Japonskem ranjen. Hvala Bogu, se je vojna prej končala. Najprej so nas mislili poslati na Havajske otoke. In potem naprej. Joj, vsi smo si želeli videti Havajke, ker so tako lepe. Včasih smo jih videli na plesih v San Franciscu. Kako so bile lepe v tistih njihovih nošah!«*

Hrana v ujetništvu je bila dobra, tako dobra, da so sprva mislili, da je namenjena samo častnikom. *»Vsako nedeljo popoldne smo v San Franciscu dobili torto. Jaz sem enkrat za stavo pojedel kar tri torte.«*

V San Franciscu se je Jože javil za električarja, delal je v mizarski delavnici. *»Jaz sem delal na sredi, na levi*

Na Levi in na prejšnji strani: pogreb pobitih članov iz družine Breclj, april 1945 (Fotografijo hrani Jože Breclj).

Zgoraj: Jože Breclj.

Knjigi, s katerima se je Jože naučil angleščine. V notranjosti je med drugim zapisal vse kraje v ZDA, v katerih je bil kot vojni ujetnik.

je bila ena mlada ženska in na desni en ameriški vojak. Ob nedeljah je prihajal maševat en mlad kaplan, ki je znal malo italijansko.« Preko njega je spoznal župnika Vitala Voduška (1906–1973) in se z njim precej družil. Jože je redno zahajal v tamkajšnjo slovensko cerkev, zlasti ob nedeljah. Še posebej so mu ostale v spominu priprave na praznovanje božiča leta 1944. Župnik Vodušek je potreboval mah za jaslice in sta se skupaj z Jožetom odpravila ponj z avtom. Precej daleč sta se odpeljala in obenem obiskala gozd z mogočnimi sekvojami. Jožetu se zdi, da ga je hotel župnik malo razvedriti, saj tako dolga pot za iskanje maha ni bila potrebna.

Sredi leta 1944 je prejel zadnje očetovo pismo. V njem ga je na kratko obveščal o stanju doma. Potem so pisma od doma presahnila. Tako je šele poleti 1945 iz pisma izvedel za žalostno usodo večine članov njegove družine. »Šele doma sem izvedel vse podrobnosti.« Pismo mu je poslala mama preko Mednarodnega Rdečega

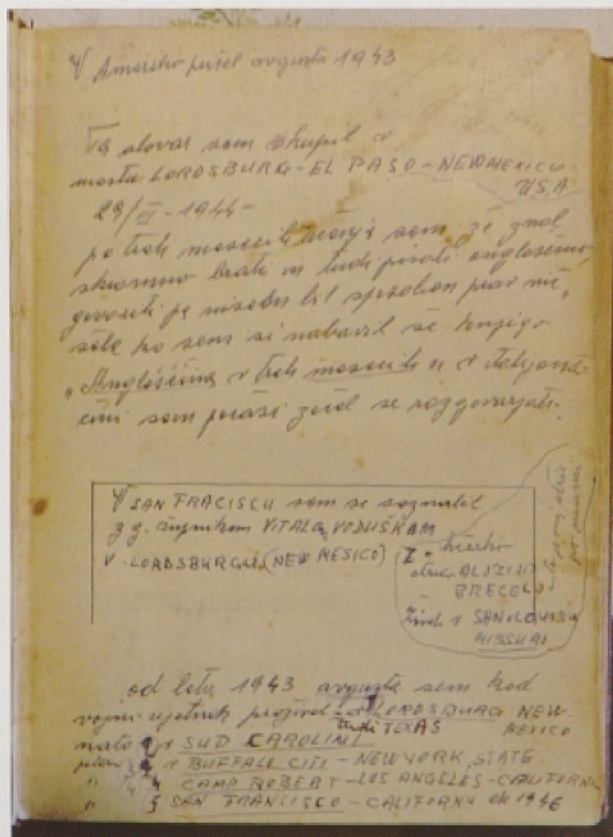

kriza. Potem je Jože pisma sicer redno pošiljal domov, vendar jih mama ni dobila. Za to so poskrbeli domači terenci, ki so pisma za Brecljeve zadržali.

Prišel je konec druge svetovne vojne in Jože je kolebal med ostankom v Kaliforniji, kjer se je medtem zblížal s potomko slovenskih izseljencev iz Ribnice, in vrnitvijo v domače kraje. »Lahko bi ostal tam, jaz sem imel že službo.« Na koncu se je tudi zaradi mame, ki je zaradi tragičnih okoliščin ostala praktično sama, odločil za vrnitev. »Mama je komaj čakala, da pridem domov, saj veste, kako žalostno je bilo takrat pri nas doma.« Na začetku leta 1946 se je vkrcal na ladjo proti Evropi. Potovali so mimo Mehike, skozi Panamski prekop, se ustavili v Portoriku in nato krenili čez Atlantik. »Domov smo se vozili dva meseca.« V Žapuže se je vrnil na predvečer praznika sv. Jožefa, 18. marca 1946. Ko se je bližal domu, je opazil, da povsod gorijo kresovi. Povpraševal je naokoli in dobil za tiste čase nič kaj presenetljiv odgovor: »To je za god dveh velikanov, Josipa Broza Tita in Josifa Stalina.«

Njegovega prihoda domov so se preživeli domači zelo razveselili. Seveda ga Ozna in pozneje Udba nista pustili pri miru. »Kot nekdanji ameriški vojni ujetnik doma nisem bil dobrodošel, to sem čutil.« Poročil se je in z ženo odšel na poročno potovanje na Ohridsko jezero. »Zmeraj sem si želel videti tiste kraje. Ženi sem rekel, ti dam tri mesece, in če ne greš z mano, grem pa sam. In je šla. Pa še kako vesela je bila potem!«

Danes Jože Breclj dneve preživlja v svoji lični hiški v Žapužah, obkrožen s svojimi otroki in vnuki, žena mu je namreč pred leti umrla. Še zmeraj je ohranil čilost in dobrovoljnost, rad kolesari in keglja. Poleg tega se ukvarja z mizarjenjem in rezbarjenjem, les je namreč ostal njegova velika ljubezen. In rad pripoveduje ...

Erika Jazbar

Več kot 70 let duhovnik od Turina prek Kitajske, Sardinije in Kanade do Porčinja

Pogovor z lazaristom Cirilom Čargo

Ciril Čargo je 95-letni primorski duhovnik, član Misijonske družbe ali lazarist. Rodil se je na Idriji pri Bači 3. julija 1917, glavino svojega življenja pa je preživel kot misijonar po svetu. Gimnazijo je končal v Chieriju, licej in bogoslovje v Turinu, kjer ga je 29. junija 1941 v mašnika posvetil turinski nadškof Maurilio Fossati. Leta 2011 je torej gospod Čargo obhajal 70 let mašništva. Že 12 let živi v Misijonskem domu v Vidmu, kjer sem ga tudi obiskala.

Še danes ostaja nadvse aktiven, živahen, redno mašuje v Vidmu, priskoči na pomoč tudi v Benečiji. Do pred kratkim je v poletnih mesecih bival na Svetih Višarjeh in sprejemal slovenske romarje.

Lansko leto je bil pobudnik slovenskega romanja v Porčinj v spomin na Marijino prikazanje beneški deklici leta 1855, ki je sicer v tradiciji tega kraja še živo, za širšo javnost pa so ga obudili v zadnjem obdobju.

☛ **Z gospodom Čargo sva pogovor začela pri rojstni vasi, za katero pravi, da je med najstarejšimi v Sloveniji.**

☛ Rodil sem se v letih, ko je v naših krajih divjala prva svetovna vojna. Bojna črta med kraljevino Italijo in Avstro-Ogrsko je tekla na Soči in lahko povem, da je granata zadela tudi našo hišo ter neeksplozirana obležala na očetovi postelji. Takrat je bilo veliko lakote in revščine, pa tudi veliko medčloveške solidarnosti. Ko sem bil veliko let kasneje misijonar v Kanadi, sem marsikdaj poslušal, kako so naši ljudje vzdihovali in pravili, da se jim v novi domovini sicer godi odlično, doma pa so se imeli vsi bolj radi.

☛ **Kaj bi povedali o Idriji pri Bači?**

☛ Vas je bila že zelo zgodaj poseljena s Slovenci, o čemer pričajo krajevna imena. Krščanstvo se je širilo iz Čedad, prihajalo je iz čedajskega kapitlja. Edina fara pri nas je bila v Volčah, žal je njen arhiv zgorel in so dokumenti uničeni. Jožko Kragelj, ki je svoje raziskave posvetil tudi zgodovini teh krajev, je znal povedati, da se o našem koncu najde marsikaj zanimivega v čedajskem arhivu.

Mama je bila doma s Slapa ob Idriji. Otrok nas je bilo v družini osem, štirje so umrli zgodaj.

Imel sem še dve sestri in brata, ki se ni poročil, tako da bo z mano družinski priimek izumrl. Na vasi je kar mrgolelo otrok, kulturno življenje je bilo zelo živo, tudi na prosvetnem področju nismo mirovali; igre smo uprizarjali po skednjih in na trgu, veliko je bilo fantovskega petja.

Pod Italijo mi je še uspelo ujeti nekaj slovenščine v šoli. Ko so našo slovensko učiteljico predstavili v osrednjo Italijo, smo za njo vsi jokali, z novimi učitelji smo se zaradi nepoznavanja jezika težko razumeli.

V cerkvi smo se zbirali množično, tudi za večerice, duhovnike smo pozdravljali s "Hvaljen Jezus Kristus". Ko so ukinili vse, kar je bilo slovenskega, nas je župnik učil slovenskega jezika v župnišču.

☛ **Kdaj se je začela Vaša duhovniška pot?**

☛ Zato da sem postal duhovnik in misijonar, ima največjo zaslugo gospod Janez Zdravljčič, svetniški misijonar, ki je po Primorski imel več kot 400 misijonov. Ko je prišel v Sveto Lucijo, sem ga šel poslušat in se prepričal, da je ta moja pot. Ker je bil gospod Zdravljčič med ljudmi zelo priljubljen, o njem sem celo slišal, da bi lahko bil kandidat za goriškega nadškofa, so ga z Mirenskega gradu poslali v južno Italijo.

Ko sem šel v semenišče, sem bil star 13 let. Pot me je peljala v Turin, saj mi je bil študij v Ljubljani zaradi meje onemogočen. Prišel sem v italijansko provinco lazaristov. Prvi mesec je bilo domotožje zelo hudo, jokal sem vsak večer, vendar sem bil tudi trdno prepričan, da bom postal duhovnik in sem zato vztrajal.

Malo semenišče sem obiskoval v kraju Scarnafigi, kakih 50 kilometrov od Turina. Tu se moram zahvaliti sošolcu, ki mi je popravljaj grobe napake, ki sem jih delal v italijanščini. Po končani gimnaziji sem vstopil v turinsko provinco Misijonske družbe. Za dve leti noviciata sem šel v Chieri, narkar v veliko semenišče. Bila so leta druge svetovne vojne in letalo je spustilo bombo nedaleč od naše stavbe, zato so semenišče preselili v Scarnafigi.

☛ Kje ste peli novo mašo?

☛ V Turinu, zaradi izrednih razmer leta 1941, torej leto pred predvidenim časom. Skupaj z drugimi sedmimi Vincencijevimi učenci me je posvetil turinski nadškof, kasnejši kardinal Fossati. Takrat je prišla v Turin tudi moja mama skupaj z gospodom Zdravljicem, ki je bil v Ljubljani. Ko sem obiskal domače kraje, so me sprejeli zelo slovesno, pa čeprav je bilo v vasi zelo malo mladih, saj je bila

večina moških v posebnih bataljonih, predvsem na Sardiniji.

Odločil sem se za misijone na Kitajskem. Ko sem čakal na odhod, sem bil v Chieriju profesor v šoli za novince. Imel sem tudi več ljudskih misijonov, od Ligurije do Furlanije.

☛ Odgnali so Vas menda tudi iz domačega kraja ...

☛ Preden sem odpotoval na Kitajsko, to je bilo že po vojni, a pred dokončno razmejitvijo, sem šel na rojstno Idrijo. Tam sem ostal nekaj dni, vendar sem se za takratne oblasti v pridigi neprimerno izrazil, tako da so me ponoči prišli iskat na dom, me s črnim avtom odpeljali do meje in me potisnili na drugo stran Soče. Meja je bila pri Sveti Luciji. Tu me "čerini" niso hoteli sprejeti, ker sem bil brez dokumentov, tako da sem se zatekel v župnišče v Volče, kjer je bil župnik že navajen takih "nočnih" prihodov duhovnikov. Bil sem tudi pri Jožku Kraglju na Livku. S Kragljem sva ostala velika prijatelja.

Domov nisem mogel več. V Slovenijo sem ponovno šel šele za pogreb moje mame. Imel sem srečo, da sem bil italijanski državljan, zato mi niso nič hujšega naredili, sicer bi lahko izginil in se ne bi več vrnil.

← Potem pa ste odpluli na Kitajsko.

☞ Moj namen je bil, da bi na Kitajskem tudi ostal, vendar se je kolo zgodovine obrnilo drugače in sem tam ostal le štiri leta. S sobratom sva odplula iz Genove v začetku leta 1948 na norveški tovorni ladji. Plovba je trajala 50 dni, do zasedanja v Šangaju je bila prava pustolovščina. Tam sem srečal vse slovenske sobrate, ki so jih izselili s severnega dela Kitajske, ko jo je zasedla »ljudska oblast«. V zelo lepem spominu imam dolge sprehode z gospodom Francetom Jerebom, ki je bil na Kitajskem več let in mi je povedal marsikaj zanimivega. Najprej so me poslali v Kian, ki je po lepoti podoben Benetkam, vendar sem tam ostal le nekaj mesecev. Kaj kmalu so me poklicali v Kashing, ki je od Šangaja oddaljen 300 kilometrov. Tam je bilo namreč centralno semenišče naših škofij na jugu Kitajske. Profesor je nenadoma umrl, zato so za poučevanje določili mene. Bilo nas je ducat misijonarjev vseh narodnosti, predstojnik je bil Avstrijec, zelo verjetno slovenskega rodu, semeniščnikov pa je bilo 40. Poučeval sem kemijo in filozofijo.

☞ V katerem jeziku ste poučevali?

☞ Filozofija je bila v latinščini, ki je sicer niso zelo dobro obvladali, vendar je šlo, težave sem imel s kemijo, saj kitajščine nisem še govoril. Zato sem šel v Šangaj in si nabavil učbenik, ki je imel kitajsko in angleško izdajo, jaz sem uporabljal angleško, dijaki pa so sledili kitajski. Če je bilo potrebno kaj obrazložiti, sem to skušal v latinščini. Sliši se komplicirano, vendar so bili rezultati še kar dobri.

☞ Rekli ste, da ste na Kitajskem ostali štiri leta.

☞ Po enem letu, in sicer leta 1949, so začele prihajati vesti, da se komunisti približujejo našim krajem, zato smo semeniščnike poslali v Manilo in v Genovo, novince pa v Turin. Po vizume sem šel v Nankin ter jim pomagal, da so odpotovali, jaz pa sem ostal. Prišla je ljudska oblast, na začetku je bilo vse mirno, prvi dve leti ni bilo hujših dogodkov, tako da so začeli že praviti, da so strašne govorice na račun ljudske oblasti lažne. V resnici pa se je izkazalo, da so v teh dveh letih le pripravljali krajevne kadre. Ko so jih izurili, se je začelo. Medtem sem nadaljeval s poučevanjem, saj je v semenišču ostalo še nekaj dijakov, vendar smo jih kaj kmalu poslali proč, tako da sem šel na župnijo v Šangaj. Maša je bila takrat v latinskem jeziku, verniki, ki so bili številni, so prepevali kitajske pesmi. Za božič smo pripravili tudi jaslice.

Po dveh letih se je torej začela gonja. Komunisti so zasedli župnišče, našo cerkev, naše šole in sirotišnico, začeli so z javnimi procesi, obtoževali so nas, da smo ameriški vohuni. Sami kitajski duhovniki so prosili predstojnika, da bi nas poslal drugam, saj bi morali

Na prejšnji strani: Idrija pri Bači, cerkev svetega Janeza Krstnika.
Zgoraj: Ciril Čarga v Misijonskem domu v Vidmu.

Desno: procesija slovenskih vernikov in duhovnikov 14. aprila 2012 v Porčinju.

Spodaj: kip pred kapelico v Porčinju, kjer se je Marija prikazala beneški deklici leta 1855.

sicer pričati proti nam. In tako smo leta 1952 res odšli. Tam smo pustili vernike in kitajske duhovnike. Leta 1952 je bilo na Kitajskem 3 milijone katoličanov, ki so bili v glavnem kmetje, danes jih je 15 milijonov.

Rad se pohecam, da mi je življenje rešil Mao Tse Tung, saj so po našem odhodu začeli s kolektivizacijo, ki je prinesla veliko lakote, zaradi katere je umrlo 40 milijonov ljudi. Če bi ostal na Kitajskem, bi zaradi lakote umrl tudi jaz. Nadškof je bil sicer prepričan, da se bomo kmalu vrnili, vendar ni bilo tako.

☛ Ali ste spoznali tudi kirurga Janeza Janeža?

☛ Ne, nisem, bil je zelo znan, bil pa je v notranjem delu Kitajske.

☛ Potem pa Vas je pot vodila na Sardinijo.

☛ Na Vincencijevem otoku, kot smo nekoč pravili Sardiniji zaradi delovanja številnih lazaristov in usmiljenk, sem ostal 20 let. V presledkih sem poučeval tudi v Chieriju. Sardinci so edinstveni ljudje močnih čustev. Misijonarji so zelo priljubljeni, saj so jim pomagali v trenutkih, ko je civilna oblast odpovedala. Na Sardiniji sem srečal dva slovenska duhovnika, ki ju je gospod Zdravljic poslal v Turin. Eden je bil brat Alojz Uršič¹, ki je bil 50 let podravnatelj in vzgojitelj v naši šoli v Cagliariju, zelo poznan in cenjen zaradi dela z mladino, drugi gospod Lojze Grilj², s katerim sva imela skupaj nekaj misijonov. Na Sardiniji sem imel ljudske misijone v vseh večjih mestih, pouče-

val sem v tamkajšnjih semeniščih, 10 let sem tudi vodil hišo duhovnih vaj v Sassariju.

☛ Nakar bi morala nastopiti Kanada ...

☛ V Kanado so me vabili že prej, vendar sem imel na Sardiniji zadolžitve v domu. Ko je bilo to mogoče, sem sprejel vabilo Franceta Rodeta, ki je bil takrat slovenski oz. jugoslovanski provincial. Prestopil sem v slovensko provinco lazaristov z namenom, da bi nasledil gospoda Ivana Plazarja v Kanadi. Sicer pa nisem šel takoj, saj je bil potreben vizum.

Med čakanjem na vizum se je zgodil maj 1976 in z njim hudi potres, ki je razdejal tudi slovensko Benečijo. Veliko družin so odselili v prazne hotele ob obali. Takrat sem ponudil svojo pomoč videmskemu nadškofu Alfredu Battistiju, ki me je takoj poslal v Bibione, kjer sem beguncem nudil duhovno oskrbo. Ko so se ljudje spomladi naslednjega leta ponovno vrnili v svoje domove, sem bil eno leto župnik v Marsinu nad Čedadom. Od tam sem obiskoval tudi druge kraje v Benečiji, spoznal sem tudi družine Benečanov, ki so imeli sorodnike v Kanadi. V Marsinu sem maševal v italijanskem jeziku, pa čeprav tam živijo Slovenci, s katerimi sem se tudi pogovarjal v italijanskem jeziku. Da vam povem, Italijani verjetno ne bi nasprotovali slovenski maši, Slovenci so bili tisti, ki niso sprejemali slovenskega jezika. Sprejeli bi le narečje, pravili so mi: "Ne zastopem!" Tudi jaz nisem imel slovenskih šol, pa sem se jezika naučil, veliko sem bral. Benečani pa so bili prepričani, da če jim kdo govori v slovenskem knjižnem jeziku, ga ne razumejo.

☛ Kdaj ste potem šli v Kanado?

☛ Bilo je leta 1977. V Kanadi sem ponovno srečal vse "kitajske" misijonarje, od Janeza Kopača do Franca Časla in Andreja Prebila, pa tudi duhovnike, ki so prihajali iz Argentine. Ko sem prišel v Kanado, so duhovniki že imeli evidenco glavnine slovenskih povojnih priseljencev, ki so se v to državo uma-

1 Alojz (Luigi) Uršič, rojen v Mirnu pri Gorici leta 1919, učil je najprej v Chieriju in nato v zavodu v kraju Sarzana (La Spezia), leta 1940 so ga dodelili v zavod v Cagliari, tu je poučeval in bil nato podravnatelj do smrti leta 1997. Bil je znan kot strog pedagog, še danes je prisoten v spominu številnih generacij nekdanjih dijakov, nastopa tudi v predstavi, ki jo je pred nekaj leti napisal znani sardinski komik Francesco Loche z naslovom "Come nasce un comico: Loche. Da fratello Ursic a Berlusconi".

2 Lojze (Luigi) Grilj (Grillo), rojen v Mirnu pri Gorici leta 1919, v duhovnika je bila posvečen leta 1945, kot duhovnik je deloval v Turinu, Casale Monferrato, Comu, Sassariju, štiri leta je bil v Vidmu, 21 let v Cagliariju, kjer je bil tudi kaplan v psihiatrični bolnišnici. Poleg pastirskega dela v turinski provinci CM je imel do zlate maše več kot 120 ljudskih misijonov po Italiji. Ostal je navezan tudi na domači Miren, leta 2005 je v župnijski cerkvi sv. Jurija obhajal svojo biserno mašo. Umrli je v Sassariju leta 2012.

knili pred Titom. Slovenska skupnost je bila precej razkropljena. Z velikim občudovanjem sem opazoval vse, kar jim je dotlej uspelo uresničiti. Tu so bile cerkve, domovi, središča in letovišča, župnije Marija Pomagaj in Brezmadežna v Torontu, pa tudi v Winnipegu in Montrealu.

☛ **V Kanadi ste ostali več kot dve desetletji. Kje ste delovali?**

☛ Najprej sem bil dve leti pri gospodu Ivanu Plazarju v Winnipegu. Ljudje so bili krasni, bili so me tako veseli, da so mi dali na razpolago prav vse, celo dom in avto. Nato sem bil na zahodu, pet let sem deloval v Vancouvru, veliko sem prepotoval naokrog, obiskoval sem slovenske ljudi, ki so razkropljeno živeli v različnih predelih dežele. V Vancouvru sem maševal v slovenskem jeziku enkrat na mesec v nemški župniji, kjer je bilo tudi več Kočevarjev, ki pa me niso nikoli nagovorili v slovenščini. Pri maši je prepeval pevski zbor, zbirali smo se tudi po drugih cerkvah, bolj poredko pa v slovenski dvorani, to je bilo v glavnem za božič in za veliko noč.

Ponudili so mi, da bi uredili spodnjo kapelo cerkve, ki je bila v središču mesta. Sprejeli smo izziv, vložili veliko prostovoljnega dela in denarja in prišli "na svoje". Ko sem spoznal patra Evgena Medveda³, ki je bil opat v benediktinskem samostanu v Missionu, nedaleč od Vancouvra, je padla zamisel, da bi priredili vseslovensko romanje iz celotne British Columbie. Na romanju smo nosili podobo Brezjanske Matere Božje in imeli skupno kosilo, slovenski verniki so prišli tudi iz zelo oddaljenih krajev, od koder se voziš en cel dan. Na prvih romanjih je bila podoba majhna, nato pa nam je veličastno Brezjansko Marijo poslikal slikar Perko iz Ljubljane. Postavili smo jo nad oltar v naši kapeli, tako da je to postalo najbolj oddaljeno svetišče Brezjanske Matere Božje na zahodu. Še danes je tam, čaka na slovenske obiske, kapela pa je postala župnijska dvorana.

V Vancouvru so bili zelo veseli, da so lahko imeli stalnega slovenskega duhovnika, saj je za ohranjanje skupnosti vloga duhovnika bistvenega pomena,

okoli nedeljske maše se skupnost srečuje in strne. Če duhovnika ni, gre vsak v župnijo, ki mu je od doma manj oddaljena, in skupnost ne zdrži.

☛ **Kaj bi še povedali o svojem delovanju v Kanadi?**

☛ V Kanadi sem ostal 23 let. Po nenadni smrti gospoda Janeza Jeretina so me predstavili ponovno v Winnipegu, kjer sem ostal 12 let, pa čeprav sem ostal še vedno povezan s slovensko skupnostjo iz Vancouvra. V Winnipegu danes ni več slovenskega župnika, duhovnik je Kanadčan, vseeno pa imajo še vedno dvojezično mašo. Tam so zgradili tudi novo cerkev, Slovenci so premožni, veliko so pomagali. Z njimi sem ostal povezan. Še danes mi finančno pomagajo, ko jih prosim za podporo, da bi izpeljal kakšno pobudo tu na Videmskem. V Winnipegu je slovenska skupnost še dobro organizirana, mladi sodelujejo, so šolani, imajo sobotno slovensko šolo. Najbolj priljubljena prireditve je Folklorama, nanjo se pripravljajo več mesecev. Srečanje sooblikujejo vse narodne skupnosti, ki so tam prisotne, vsaka se predstavi s svojo specifikom. Tu so ples, petje, otroci, mladi, odrasli.

Zadnja tri leta v Kanadi sem deloval v Torontu, za gospodom Jožetom Mejačem, ki je bil v tem mestu župnik sedem let. V Torontu sta dve slovenski župniji, in sicer Marija Pomagaj in Brezmadežna, v domu Lipa pa je takrat živel tudi Franc Sodja.

V Kanadi sem obiskal vse zahodne kraje, kjer živijo tudi zelo majhne slovenske skupnosti. V nekaterih krajih sem prvič maševal v slovenščini, to je bilo na primer v mestu Prince George. V kraju Powel River, nedaleč od Vancouverja, pa je večje naselje Benečanov, ki prihajajo v glavnem iz vasi Ronac. Tako strnjeno so se tam naselili, da se ti zdi, da si v beneški vasi.

Nato sem prosil, da bi me premestili, saj sem bil v Kanadi že več kot dve desetletji. Zato da sem lahko prišel v Videm, kjer so bili sami moji gojenci, sem moral ponovno prestopiti v italijansko provinco.

Državljanstva pa imam še vedno tri, in sicer italijansko, slovensko in kanadsko.

☛ **V Vidmu pa ste že dvanajsto leto ...**

☛ V Vidmu mašujem pri sestrah, precej redno tudi med Benečani, predvsem v Čaneboli. Z msgr. Marinom Qualizzo, ki mu pogosto pomagam, sem se zmenil, da bomo drugo berilo brali v domačem narečju, »po našim«. Predelal bom tekste v tolimnsko narečje in jih bomo tako tudi brali. Sedaj misijonarim med Benečani!

3 Evgen Medved, sin slovenskega očeta, je prišel v British Columbio oz. v Mission leta 1939. Z drugimi petimi sobraty iz samostana Mount Angel iz ameriške države Oregon je ustanovil nov benediktinski samostan Westminster, katerega zavetnik je sveti Jožef. Leta 1953 je postal tudi njegov prvi opat, na tem mestu je ostal do smrti leta 1992. Samostan deluje še danes, šteje 30 patrov, opat pa je John Braganza. Vseslovensko romanje British Columbie s podobo Brezjanske Matere Božje poteka še danes. Leta 2011 je potekalo tridesetič.

Ciril Čarga v mladih letih.

➤ **Kako pa ostajate navezani na Sv. Višarje?**

➤ Na Sv. Višarje sem do nedavna hodil redno, danes pa ne morem več spovedovati, ker se mi je sluh preveč poslabšal. Ko so svetišče zapustili frančiškani, sem bil nekaj časa tudi rektor. Takrat me je na Višarje poslal nadškof zato, ker sem si tako ali drugače pomagal z vsemi jeziki, ki so potrebni za službo na tromeji. Na Višarjah sem deloval vso sezono. Z nemščino si sicer pomagam za silo, enkrat mi je priskočila na pomoč celo kuharica, ki mi je pridiglo prevedla v nemški jezik ...

Pomislite, na Višarjah smo v poletnih mesecih nekoč bili kar štirje slovenski duhovniki in vseeno nas ni bilo dovolj. Tako lahko razumete, koliko Slovencev je prihajalo k spovedi! Italijani so hodili k spovedi v manjšem številu, Nemci pa čisto nič.

Da vam povem, prepričan sem, da tu tiči tudi razlog krize, ki jo doživljamo v današnjem času. Če bi ljudje pogosteje hodili k spovedi, bi bilo krize manj. Kriza je, ker smo mi taki, ker se je družba spremenila, razvrednotila.

➤ **Na Videmskem pa je Vaše ime povezano tudi z romanjem, ki ste ga lani za slovenske vernike priredili v Porčinj, v spomin na Marijino prikazanje beneški deklici leta 1855. Poimenovali so ga beneški Lurd ...**

➤ Do prikazanja je prišlo 8. septembra 1855, pravzaprav je bilo prikazanj več. 10-letni deklici je bilo ime Tereza Duš, bila je nepismena beneška »čččica«, s katero se je Marija pogovarjala v beneškem narečju. Drugih jezikov deklica namreč ni poznala. »Marija Žanjica« (Madone de sesule) pa je zato, ker je vzela Terezi srp iz rok, ko se je prvič prikazala, ji našela šop trave in ji ga dala z besedami: "Nesi domov, a reci mami in vsem, naj ob praznikih ne delajo, zlasti pa ne preklinjajo, ker to zelo žali Boga, in naj se drže zapovedanih dni posta." Mali Terezi v začetku niso verjeli, ob drugem prikazanju je dobila tudi znamenje in ljudje so začeli verjeti. Deklico so nato poslali v zavod Luigija Scrosoppija v Videm, leta 1868 je postala redovnica Skupnosti redovnic Božje previdnosti, vendar je po dveh letih umrla, stara komaj 25 let.

Domačini ohranjajo spomin na zgodbo o njenih videnjih še danes, v dolini, kjer je prišlo do prikazanja, pa so že takrat zgradili kapelico. V vseh

teh desetletjih so redno hodili tja molit rožni venec. V uradni obliki in v javnosti pa se zgodba o porčinjskih prikazanjih ni pojavila. Mogoče nosi del "krivde" za to tudi dejstvo, da sta se pogovarjali v slovenskem narečju.

V zadnjih letih pa so začeli celotno zgodbo preučevati tudi zgodovinarji, na dan so prišli novi dokumenti. Pravzaprav je ta čudežni dogodek slučajno izbrskal ter nato iztrgal iz pozabe pred dvema desetletjema gospod Carlo Gamberoni, ki je danes župnik v Škednju v Trstu. Ko je zvedel za prikazanja, je poiskal domače ljudi ter se z njimi pogovoril. Takrat se je kljub starosti angažiral tudi domači župnik Vito Ferini, v veliko oporo mu je bil tudi takratni nadškof Alfredo Battisti. Današnji župnik, gospod Vittorino Ghenda, pa nadaljuje s prizadevanji v tej smeri in je že veliko naredil. Dogodke sedaj tudi uradno raziskuje videmska nadškofija, za postopek odgovarja generalni vikar, pripravljena je študija, ki šteje več kot 100 strani.

➤ **Kaj pa bi povedali o prvem vseslovenskem romanju, do katerega je prišlo aprila lani?**

➤ Prišli so verniki iz Benečije, Posočja, Brd, z Vipavskega in od drugod. Bil je krasen dan, zbralo se je veliko ljudi, maševalo je devet slovenskih duhovnikov, med njimi je bil tudi rektor svetišča na Višarjah Dionizij Matevčič, zadonela je slovenska pesem. Porčinj je v naslednjih mesecih obiskalo več skupin slovenskih duhovnikov in vernikov. Upam, da se bo ta romarska pot priljubila Slovincem in da Porčinja ne bomo poznali le po tragičnih dogodkih, do katerih je prišlo med drugo svetovno vojno. Porčinj je danes vasica, ki šteje nekaj peščic ljudi. Domačini se še vedno pogovarjajo v slovenskem narečju, kraj zaživi predvsem ob koncih tedna, saj se je veliko ljudi v iskanju zaposlitve odselilo v dolino. Upam, da bo Porčinj v prihodnje obiskovalo veliko slovenskih romarjev. Večja slovenska romanja napovedujejo septembra letos ob obletnici prikazanja, več pa je tudi duhovnikov in vernikov, ki me sprašuje po tej zgodbi in z njo povezanih dogodkih. Upam, da nam je uspelo vzbuditi zanimanje med verniki, vendar pomembno je predvsem, da sprejmemo sporočilo, ki ga je mali deklici posredovala Marija Žanjica.

Milan Gregorič

Zdravko Toškan

Rojen v nepravem času in na nepravem mestu

Kratek curriculum vitae

Zdravko Toškan se je rodil 20. 12. 1933 v preprosti in skromni istrski družini matere Rozalije in očeta Franca, skupaj s še enim bratom in dvema sestrama. Z nekaj drugimi vrstniki, z mano vred, ga je jeseni 1945 pot zanesla v Sedejevo Malo semenišče v Gorici, da bi potem maturiral na klasični gimnaziji v Trstu (1953) in nato diplomiral na gradbeni fakulteti v Ljubljani (1960). Vmes sta z ženo Marijo ustvarila družino in si postavila dom. Zdravko je oče štirih otrok: Zdravkota, Boruta, Jankota in Tine. Vsem štirim je omogočil visokošolsko izobrazbo in jim materialno pomagal, da so prišli do lastnih domov.

Otroštvo je delil z nami vrstniki na vasi v igri in brezskrbnosti, ki pa jo je zasenčila vojna z vsem zlom, ki ga je prinesla s seboj. V mladost je zakorakal po vojni, ko je tudi naše kraje zajel zanos navdušenja in upanja, ki ga je prinesel konec vojne, in pri nas na Primorskem še posebej osvoboditev izpod fašizma. Vas je kljub težkim povojnim razmeram zaživela s polnimi pljuči. Vse je vzcvetelo, šport, kultura in druge dejavnosti. Mladenci smo se oprijeli nogometu in doživljali z njim nepozabne trenutke, na katere se ob srečanjih spet in spet vračamo. Žal je sredi petdesetih let, ob ukinitvi Svobodnega tržaškega ozemlja in eksodusu, ki je temu sledil, velik del vitalnega življa odšel v tujino. Vas je bila v trenutku sesuta, kot po toči, in se je otepala s posledicami še dolga leta.

Ob srednješolskem študiju v Gorici in v Trstu se je iz zavrtega vaškega fantiča začel razvijati v vse bolj zvedavega, nemirnega in samozavestnega mladeniča. V tržaški šoli je rasel ob izjemnih profesorjih, kot je bil Jože Peterlin, ki je iz slehernega slovenskega stavka znal pričarati pravo melodijo, ali pa Oton Muhr, ki je učenje klasičnih jezikov spreminjal v ure našega duhovnega zorenja, vsajal nam dijakom v zavest zrelo življenjsko skepso in uravnaval naše, še neizoblikovane hrbtenice. Fakulteta je ta Zdravkov razvoj še pospešila. Ključne predmete je polagal z odliko in pri tem razvil veliko duhovno prodornost, sposob-

nost analitičnega razmišljanja in sinteze ter jasnega artikuliranja misli. Okolica mu je ta razvoj priznala, saj se je na fakulteti prebil na čelo študentske organizacije. Ustvarjalni nemir ga je potem spremljal skozi zrele leta in ga popeljal skozi življenjsko zgodbo, ki jo zmore samo človek izjemnega duha, energij in volje, in ki bi si zaslužila mesto v prelepi knjigi.

Velike Zdravkotove sanje v nenaklonjenem družbenem okolju

Po končanem študiju na fakulteti sva nekje v začetku 60. let po krajših zaposlitvah drugje oba spet končala skupaj na koprskem gradbenem podjetju Stavbenik. Predstavil se nam je kot mlad strokovnjak, nabit z znanjem, načrti in energijo, ter ves predan napredku stroke, to je industrializaciji gradbeništva, ki je bila v razvitem svetu že vsakodnevna praksa, pri nas pa se je mukoma prebijala skozi zastarelo miselnost domače gradbene operative. Z ustvarjalnim zanosom je spodbujal mlade gradbince in nas druge sodelavce, bil je kot magnet in okrog njega se je začel zbirati širok krog somišljenikov. Pod njihovim pritiskom se je Stavbenik začel spopadati z zahtevnejšimi gradbenimi prijemi, pri čemer je Zdravko sprejemal nase največja bremena in tveganja. Zrasli so prvi industrijsko zgrajeni objekti, kot stavbe SDK v Kopru in Beogradu, hotel Luna v Poreču idr. Z nenadno smrtjo dveh vodilnih ljudi v Stavbeniku, ki sta bila žrtev prometne nesreče, in sta podpirala to usmeritev, se je v podjetju čas ustavil, ker novo vodstvo tveganjem ni bilo naklonjeno. Z odhodom Zdravkota in še nekaterih somišljenikov, med katerimi sem bil tudi sam, se je skupina razbila. A čeprav razpršeni smo svoje sanje sanjali še naprej in se kot jata ptic, ki jih je razpršil kragulj začeli ponovno zbirati drugje. Ob koncu leta 1969 je Zdravko s skupino projektantov Investbiroja, kamor je odšel iz Stavbenika, ponudil podjetju Hoja iz Ljubljane, v katerem sem se sam zaposlil po odhodu iz Stavbenika, zanimiv program proizvodnje gradbenih elementov, vključno s postavitvijo proizvodnega obrata v Dekanih. Direk-

tor Hoje je pokazal zanimanje za program in obrat v Dekanih. Opravljen je bil ogled lokacije obrata, ki je nudila celo možnost morebitnega kasnejšega industrijskega tira. Opravljeni so bili razgovori z banko, ki je bila pripravljena program finančno podpreti. Projekt je propadel zadnji trenutek, ko se je lesna stroka v Hoji uprla usmeritvi podjetja v gradbeništvo in investicijam izven Ljubljane. Zgodba se je potem ponovila z Investicijskimi biroji Trbovlje (IBT), kamor smo se preselili po dogovoru z direktorjem, da bo IBT realiziral Zdravkotov program, vključno z obratom v Dekanih.

Zdravko Toškan

Priprave so bile že tako daleč, da je bil opravljen obisk pri potencialnem dobavitelju opreme v Veroni in sprejet načelni dogovor za izvedbo posla. Vendar je projekt na upravnem odboru IBT padel v zadnjem trenutku, spet zaradi odpora do investiranja, to pot izven zasavskega bazena. Po tem šoku smo eni prej, eni kasneje zapustili IBT in se spet razpršili kot lastovke. V naporih, da bi uresničili načrtovani obrat, nismo popustili, čeprav smo bili vključeni v različne delovne sredine. Ob koncu leta 1971, po porazu v IBT, smo sklicali Svet Krajevne skupnosti Dekani (KS), obrazložili program in pridobili pristanek, da se podjetje ustanovi v okviru KS, vendar pogojno, da bi namreč investicijo financirala banka, ker KS ni imela finančnih sredstev za tak zalogaj. Vzpostavljen je bil kontakt z banko, vendar slednja ni bila pripravljena finančno tvegati, ker bi v slučaju neuspeha ne imela kaj rubiti. Zdravko je potem svoj program ponujal še drugim zainteresiranim podjetjem, izmed katerih so bile Gradnje Postojna pripravljene zgraditi obrat, vendar na Postojnskem, na kar pa Zdravko ni pristal.

Zasebno obrtništvo kot izhod v stiski

Po vse teh neuspešnih poskusih je sklenil, da obrat postavi sam, kot zasebni obrtnik, čeprav z omejenim programom, ker je takratna zakonodaja dovoljevala le nekaj delavcev. Kasneje ga je nameraval skladno s predpisi prenesti v družbeno lastnino, ga razširiti, zaposliti v njem nas ostale akterje iz te zgodbe in razviti podjetje iz lastne izvirne pobude. S propadli-

mi poskusi in s svojo namero o ustanovitvi zasebne obrti je seznanil tudi dobavitelja opreme iz Verone. Italijanski lastnik tovarne ga je premeril s prodornim pogledom, ga zvagal in mu brez oklevanja zagotovil, da bo potrebno opremo dobil pri njem pod ugodnimi kreditnimi pogoji, kar se je potem tudi zgodilo. A ker je začel brez zagonskega kapitala, so bile finančne stiske tako hude, da smo ga občasno reševali iz zagat sorodniki in prijatelji s svojimi prispevki, saj svojih obveznosti ni mogel poravnati pravočasno. Ko je obrat vendarle shodil, je preizkusil vse možnosti, da bi z njim prešel v družbeni sektor, ustano-

vil podjetje in uresničil svoje sanje. Vendar so bile zakonodaja in druge okoliščine temu početju vse prej kot naklonjene. Da je bila nesreča še večja ga je ravno tedaj sošolec iz gimnazijskih let pretental, da mu je posodil večji znesek denarja, ki ga potem zlepa ni mogel izterjati. Tako je ostal brez vsakršnih likvidnih sredstev. Davčni pritisk nanj pa se je tako zaostрил, da je zaradi zamude pri plačilu davkov in drugih manjših prekrškov sam končal v zaporu ter je prišlo celo do rubeža družinskega premoženja. Pisala so se namreč svinčena sedemdeseta leta in s Kavčičevim padcem se je slabo pisalo tudi zasebni iniciativi, tržni naravnosti in demokratizaciji. Kaj je ob vsem tem preživljala Zdravkotova družina, ni potrebno posebej poudarjati. Zdravkova pa tudi ta poslednji, strahotni udarec ni strl. V zapor si je dal prinesti risalno mizo in orodje ter je kar tam še naprej načrtoval svoje gradbene elemente. Po številnih intervencijah prijateljev in dobronamernih ljudi so oblasti spoznale absurdnost tega udarca po človeku, ki celo desetletje ni ponujal družbi samo svojega znanja, energij in sanj, ampak, na koncu, celo svoje, z muko ustvarjeno zasebno premoženje. Bil je kmalu izpuščen, se vrnil na svoj obrat, ga počasi finančno saniral in nadaljeval s proizvodnjo v skromnem obsegu obrtnika, ki je lahko zaposloval le nekaj delavcev. Veliki boj za poklicne cilje se je moral umakniti drugim prioritetam, predvsem družini, njenemu načetemu zdravju in njeni ekonomski varnosti. Pa tudi sicer so se energije njegovih najbolj plodnih let izčrpale v brezuspešnih spopadih z nenaklonjenim okoljem. Ni

bilo več moči za uresničevanje življenjskih načrtov na več frontah hkrati. Ob vsej tej veliki in absurdni zgodbi ni čudno, da je ob neki priliki dejal ženi, da bi ga morali po smrti, ki ga je žal doletela mnogo pre-rano, upepeliti in pepel razpršiti po obratu. Rodil se je v nepravem času in na nepravem mestu. Zato tudi ni čudno, da je sistem, ki je omogočal tako strahotno trošenje energij v prazno, kmalu propadel.

Zdravko in njegov človeški lik

Ob vsem povedanem pa je bil Zdravko tudi povsem navaden in preprost človek, s svojimi vrlinami in slabostmi vred. Bil je veder, družaben, za vsakogar do-

stopen in vedno z nasmehom na obrazu. Tudi takrat, ko ga je načenjala uničujoča bolezen. Kot da zbira poslednje moči, da ostane človek do konca. Če ga je kdo prosil za pomoč, je sklonil glavo in skušal pomagati. Razdajal se je tudi za svoj kraj in njegov prispevek k razvoju in ureditvi vasi Dekani je bil nevsakdanji. Za prazne človeške marnje mu ni bilo mar. Izgoreval je za delo in svoje cilje. Še najbolj srečen pa je bil, ko je delal tudi z rokami. Z veliko ljubeznijo se je posvečal tudi vnukom. Kljub skoraj neuničljivi volji do življenja je nekega vročega junijskega dne 2003 klonil pred zahrbtno boleznijo in obmiroval za zmeraj.

Kolombar, 20. marca 2013

Nagrada Vstajenje pesniku Ivanu Tavčarju

V ponedeljek, 8. aprila, so na rednem sestanku Društva slovenskih izobražencev v Peterlinovi dvorani slovesno podelili jubilejno 50. nagrado Vstajenje tržaškemu pesniku Ivanu Tavčarju. Za glasbeni uvod v lepo obiskani večer je poskrbela mlada pianistka Julija Kralj iz razreda prof. Tamare Ražem pri Glasbeni matici v Trstu. Utemeljitev komisije za nagrado je nato prebral njen član prof. Robert Petaros, nagrado pa je v imenu Zadružne kraške banke izročil njen podpredsednik Adriano Kovačič. Pesnika je predstavila prof. Neva Zaghet, ki je z njim tudi vodila zanimiv pogovor. Vmes je nekaj pesmi iz nagrajene zbirke prebral član Radijskega odra Tomaž Susič.

Prof. Neva Zaghet in Ivan Tavčar (levo zgoraj); pogled v dvorano med podelitvijo (desno). Spodaj: pianistka Julija Kralj (levo) in Tomaž Susič (desno).

Društvo slovenskih izobražencev v marcu

Kljub trdovratni zimi, ki je ponagajala Društvu slovenskih izobražencev, da je moralo kar dvakrat odpovedati že najavljeni večer, je sezona društvenih srečanj kar redna. V ponedeljek, 4. marca, je bil v Peterlinovi dvorani debatni večer z naslovom »Slovenski volivci in Grillo«, pri katerem so sodelovali repentabski župan Marko Pisani in deželna svetovalca Igor Kocjančič in Igor Gabrovec. Naslednji ponedeljek, 11. marca, so v Peterlinovi dvorani odprli veliko prodajno razstavo Umetniki za Karitas, kateri je še isti večer sledila okrogla miza z naslovom Umetnost za dobrodelnost, ki so jo oblikovali Vesna Benedetič, Mira Ličen Krnpotič, Anamarija Stibilj Sajn in Jožica Ličen. Pogovor je vodil Jurij Paljk. V ponedeljek, 18. marca, je bil v društvu večer v organizaciji DSI, Celovške Mohorjeve založbe in Knjižnice Dušana Černeteta. Ob 70-letnici spusta prvih »primorskih padalcev« so predstavili knjigo Blaža Torkarja »Prikriti odpor – ameriška obveščevalna služba na Slovenskem«. Poleg avtorja sta o knjigi in o pomembni vlogi padalcev spregovorila še zgodovinar Gorazd Bajc in časnikar Ivo Jevnikar. Marčna srečanja v Peterlinovi dvorani so sklenili na veliko sredo z velikonočnim duhovnim srečanjem, ki ga je vodil pater Mirko Pelicon SJ.

Zgoraj levo: Marko Pisani, Igor Kocjančič in Igor Gabrovec. Zgoraj desno: okrogla miza Umetnost za dobrodelnost. Spodaj levo: Ivo Jevnikar, padalec ??, Blaž Torkar in Gorazd Bajc. Desno: Mirko Pelicon SJ.

SLOVENCİ NA ŠVEDSKEM IN SMRT CIRILA STOPARJA

Na Švedskem živi kakih 14.000 Slovencev, če upoštevamo tudi drugo in tretjo generacijo izseljencev, ki so začeli prihajati v to skandinavsko državo konec 50. let prejšnjega stoletja, največ pa se jih je priselilo v drugi polovici 60. let.

Jeseni 1962 jih je začel obiskovati slovenski duhovnik iz Pariza Jože Flis, tako da Slovenska katoliška misija na Švedskem deluje že pol stoletja. Po Flisu so se zvrstili p. Janez Sodja, Jože Bratkovič, Stanislav Cikanek, Jože Drolc in Zvone Podvinski, ki tam službuje že dve desetletji in ima sedež v Göteborgu. Jubilej misije so na Švedskem slovesno praznovali že konec maja lani, ko sta jih obiskala kardinal Franc Rode in takratna ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Ljudmila Novak.

Na svojem domu v kraju Kallinge pa je 19. februarja letos umrl predsednik Slovenske zveze, ki povezuje Slovence na Švedskem, Ciril Stopar. Rodil se je 5. julija 1953 v Jelšanah. Na Švedsko je prišel leta 1975 in bil dejaven v številnih organizacijah. Zelo se je zavzemal za kulturo, različne prireditve in srečanja ter pouk slovenskega jezika. Kar 16 let je urejal Slovenski glas.

KOZLOVSKA SODBA V GRŠČINI

Območna enota Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti iz Ivančne Gorice nadaljuje s pobudo, da bi v vsaj deset jezikov prevedli in z bogatimi ilustracijami izdali v knjižni obliki humoresko Josipa Jurčiča iz leta 1867 Kozlovska sodba v Višnji Gori. Nedavno je izšel deveti prevod, in sicer v grščino. To je delo Lojzke Avayanos, perorisbe pa je prispeval Janez Kastelic.

TRŽAŠKI RADIO IN TELEVIZIJA NA SPLETU

Na spletni strani www.sedezfjk.rai. it so že nekaj časa na voljo podatki o radijskih in televizijskih oddajah, ki jih pripravljajo slovenski programi na Deželnem sedežu italijanske javne radiotelevizije RAI za Furlanijo Julijsko krajino v Trstu. Preko strani je možna tudi povezava na »streaming radio«, tako da se lahko po vsem svetu neposredno poslušajo sporedi Radia Trst A, ki oddaja vsak dan od 7.00 do 19.30, ob praznikih in nedeljah pa od 8.00 do 19.30. Dostopen je tudi arhiv večernega televizijskega dnevnika.

Tv dnevnik je mogoče poiskati tudi na deželni spletni strani časnikarskega uredništva (na »streamingu« ob 20.30, drugače v arhivu), najlažje preko Google ali drugega iskalnika z vtipkanjem kratik RAITDD.

PRIČEVANJA O VOJNI ZA SLOVENIJO

Na našem koncu je šla skoraj neopazno mimo nas pomembna knjiga, ki sta jo pred dobrim letom v Ljubljani izdala Muzej novejšje zgodovine Slovenije in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Gre za 564 strani debelo knjigo Moški na položajih, ženske v strahu, otroci na češnjah, Zbirka spominov na vojno za obrambo samostojne Slovenije leta 1991.

Ob dvajsetletnici vojne za obrambo neodvisne slovenske države sta jo uredili etnologinja prof. dr. Marija Stanonik in kustosinja v omenjenem muzeju Irena Uršič, ki sta ob Rosviti Pesek tudi prispevali spremna besedila.

Že ob desetletnici neodvisnosti so študentke in študenti prof. Marije Stanonik pod njenim mentorstvom zbrali 463 zapisov s spomini svojcev padlih v desetdnevni vojni, ranjencev, odraslih in otrok. Leta 2006 je Stanonikova predala gradivo Muzeju novejšje zgodovine Slovenije, vendar je nato še sama nadaljevala z zbiranjem gradiva. To je v okviru muzeja delala tudi Irena Uršič. Vrsto pričevanj je oddajal Radio Ognjišče. Zbirka danes obsega 565 pričevanj.

V tej knjigi je izbor 435 spominov predvsem »navadnih« udeležencev dogajanja iz vse Slovenije, a tudi iz zamejstva. Irena Uršič je pripravila še seznam padlih, Jože Romšak pa seznam ranjenih.

43. PESEM MLADIH

O.š. Trubar iz Bazovice.

Posebna komisija je izbrala zборе za sklepni koncert, vsem pa je nudila oceno in nasvete za nadaljnjo rast.

Sklepni koncert je bil 7. aprila v Kulturnem domu v Trstu. Nastopilo je 12 sestavov. Tako kot na prvem koncertu je občinstvu spregovoril predsednik ZCPZ Marko Tavčar.

Letošnjo revijo otroških in mladinskih pevskih zborov Pesem mladim, ki jo prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, so prireditelji morali razdeliti na kar pet koncertov in sklepni nastop, saj je nastopilo 32 zborov in 800 pevcev.

V občinskem gledališču France Prešeren so 16. marca nastopili na treh zaporednih popoldanskih koncertih zbori iz otroških vrtcev, zbori z osnovnih šol in zbori s srednjih in z višjih srednjih šol. Naslednjega dne sta bila še dva koncerta v Športnem centru Zarja v Bazovici, in sicer za zборе, ki delujejo v društvih in po župnijah.

Pogreb škofa Rožmana v Ljubljani

Slovenska Cerkev je 13. aprila opravila pomembno dejanje na simbolni ravni in na ravni spoštovanja človekovega dostojanstva. V ljubljanski stolnici so pokopali posmrtno ostanke ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana, ki je umrl leta 1959 v begunstvu v Clevelandu v ZDA in je od takrat počival na pokopališču samostana slovenskih frančiškanov na "ameriških Brezjah" v Lemontu pri Chicagu.

Obred je vodil ljubljanski nadškof in predsednik slovenske škofovske konference Anton Stres. Ob njem so bili apostolski nuncij v Sloveniji Juliusz Janusz, mariborski nadškof Marjan Turnšek, škofje iz Kopra Jurij Bizjak, Novega Mesta Andrej Glavan in Murske Sobote Peter Štumpf, upokojeni koprski škof Metod Pirih in ljubljanski pomožni škof Anton Jamnik. Sleđnji je v nedeljo, 7. aprila, sodeloval pri poslovnih obredih v Lemontu. Somaševanje je tam vodil upokojeni pomožni škof iz Clevelanda Edvard Pevec, ob njem so bili upokojeni pomožni škof iz Chicaga John R. Gorman, Jamnik in ameriško-slovenski duhovniki. Izmed laikov je o liku škofa Rožmana spregovoril nekdanji dolgoletni urednik Ameriške domovine Vinko Lipovec iz Clevelanda.

Osrednjega obreda se je v Ljubljani udeležilo kakih 200 duhovnikov iz vse Slovenije in zamejstva, zlasti iz Rožmanove ožje domovine na Koroškem, vernikov pa je bilo nad 2.000. Med njimi so bili pomešani tudi nekateri politiki in javni delavci, ki pa niso bili izrecno vabljeni, saj je bil obred izrazito verskega značaja. Kakih 15 ljudi je demonstriralo proti pokopu, češ da ne gre za pravno dejanje, predsednik republike Borut Pahor pa je zapisal, da je žalna slovesnost priložnost, da z obžalovanjem ter medsebojnim oproščanjem in sprejemanjem obrnemo nov list naše zgodovine in se skupaj pripravimo za izzive, ki jih pred nas postavlja prihodnost.

Nadškof Stres je v pridigi med pogrebno mašo med drugim poudaril: *»Biti pokopan v domovini med svojimi je naravna pravica, poznana že pred tisočletji. Danes jo škofu Gregoriju s spoštovanjem priznavamo in izpolnjujemo. Na to je čakal več kot pol stoletja v daljni tujini. Veliko stvari se je moralo v teh desetletjih zgoditi in spremeniti v naši domovini, da je to postalo mogoče. Zato želim v tem trenutku izreči priznanje in zahvalo vsem ljudem dobre volje - ljudem s področja zgodovinarstva, sodstva in politike - ki so s svojim pogumom in privrženostjo resnici, pravici in narodni spravi današnji dogodek omogočili. Zahvaljujem se tudi ameriškim Slovencem in še posebej bratom frančiškanom iz Lemonta, ki so ves ta čas skrbeli za njegov grob. Vsi, ki želimo našemu narodu in državi dobro, se te vrnitve veselimo. Prepričan pa sem, da se tega veseli tudi rajni škof Rožman sam. Ne zaradi sebe, ker tega na onem svetu več ne potrebuje, ampak zaradi nas, ker to potrebujemo mi. Potrebujemo spravo, medsebojno spoštovanje v naših različnostih in tesno sodelovanje. Vsak narod in vsaka človeška skupnost to potrebuje, toda v trenutku, ki ga živimo, to potrebo še posebej čutimo. Zato želim, da bi bil ta pokop pastirja ljubljanske kraljevine Cerkev v njegovi stolnici tako sprejet in bi temu tudi služil.*

Seveda je današnje dejanje kljub vsej pomembnosti le eno dejanje v verigi dejanj, ki so bila in še bodo potrebna, da se bodo k nam povrnila »edinost, sreča, sprava«, kot si je želel Prešeren. V tem trenutku ne moremo spregledati, da na tisoče žrtev vojne in revolucije še čaka na pokop in poslednje prebivališče, ki bo v skladu z neod-

Pogreb v Ljubljanski stolnici.

tujljivim dostojanstvom sleherne človeške osebe. Tudi bo potrebno še veliko duhovnih naporov in resnicoljubnosti, da bo podoba rajnega škofa Gregorija, ki jo bomo nosili v svoji zgodovinski zavesti, bolj ustrezala resnici. Po pričevanju tistih, ki so ga poznali in se z njim pogovarjali, ni sam nikoli izključeval možnosti, da je kdaj storil tudi kakšen napačen korak. Časi so bili med vojno in hkratno revolucijo preveč hudi in zapleteni in tudi človeška hudobija je ušla izpod vsakega moralnega nadzora, kot se to redno dogaja v vsaki

vojni. Toda človekovo vrednost najbolj zaznamujejo njegovi najgloblji nameni in o njih lahko sodi samo Bog, ki edini vidi v človeško srce in ga tehta z mero svoje odrešujoče pravičnosti, usmiljenja in ljubezni. Najgloblje namene škofa Gregorija pa na poseben način razodevajo njegova številna posredovanja - samo poimensko jih je znanih nad tisoč tristo - za zapornike, internirance in obsojene na smrt ne glede na njihovo svetovnonazorsko prepričanje. Bil je pastir, ki mu je šlo za življenje vsakega človeka, tudi če se ni strinjal z njegovim prepričanjem. Nikogar ni izključeval iz svoje dobrote in pripravljenosti pomagati.«

* * *

Na nepokopane tisoče je že ob 4. obletnici vstopa v Hudo jamo še posebej opozorila tiskovna konferenca, ki jo je 4. marca imel vodja Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč in direktor Arhiva Republike Slovenije Jože Dežman v samem rovu sv. Barbare v rudniku Huda jama nad Laškim. Za nekaj dni je bila slovenska javnost ponovno pretresena zaradi slik iz rudnika, a dejstvo, da je bilo iz rova pred leti prekopanih okoli 800 žrtev, v jašku pa jih čaka še okoli 2.000, za vse skupaj pa tudi še ni bil sprejet sklep o dostojnem pokopu, ostaja nespremenjeno.

Huda Jama. Zgoraj: prstan v ustih (foto Inšt.za sodno medicino); spodaj: »Rožni venec skrit v čevlju« (foto S. Kovačič) in »Ženske« (foto M. Alič)

PREDSTAVNIŠTVA REPUBLIKE SLOVENIJE V ZDA

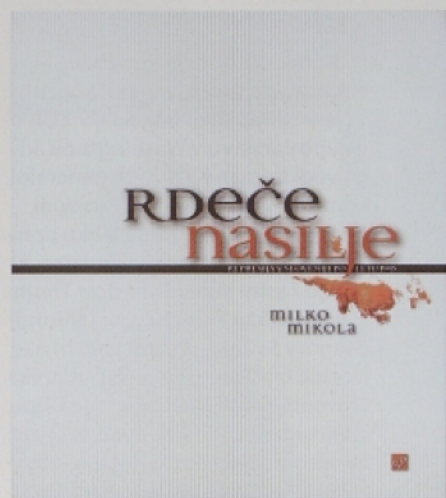
Konec oktobra je Republika Slovenija zaprla svoj generalni konzulat v New Yorku. Tako ima zdaj v ZDA ob veleposlaništvu v Washingtonu, ki ga vodi Roman Kirn, le še generalni konzulat v Clevelandu, ki ga vodi Jurček Žmauc. Pač pa se lahko pohvali z bogatim omrežjem konzulatov, ki jih vodijo častni konzuli, in sicer Thomas J. Brandi (San Francisco) v Kaliforniji, Gregory S. Chan (Miami Beach) na Floridi, bivši ameriški veleposlanik v Sloveniji Yousif B. Ghafari (Dearborn) v Michiganu, Miro Medved (St. Paul) v Minnesoti, Barbara K. Nelson (Mission Hills) v Kansasu, Lydia Mihelič Pul-sipher (Knoxville) v Tennesseeju, Paul N. Steinfeld (Atlanta) v Georgiji, John P. Vidmar (Lemont) v Illinoisu, Srečko Vidmar (Denver) v Koloradu, Richard B. Wilkens III (Houston) v Teksasu in admiral Ronald Joseph Zlatoper (Honolulu) na Havajih.

ŠTUDIJE O KARANTANJI

Naša zgodnja zgodovina ostaja v središču pozornosti strokovnjakov in ljubiteljskih zgodovinarjev. O tem pričajo razprave v Zgodovinskem časopisu in medijih.

Lani jeseni sta Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Zveza zgodovinskih društev Slovenije v Ljubljani izdali pomembno delo avstrijskega zgodovinarja. Akademik prof. dr. Herwig Wolfram je že leta 1979 pripravil latinsko-nemško izdajo temeljnega vira o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev. Gre za leta 870 v Solnogradu (Salzburgu) nastali spis *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, ki vsebuje skoraj vse informacije, ki jih imamo o Karantaniji v 8. in Panoniji v 9. stoletju.

Trideset let po izidu se je avtor na pobudo slovenskega kolege dr. Petra Štiha znova lotil te teme. Iz knjižice s 167 stranmi je nastala 420 strani debela knjiga z naslovom *Conversio Bagoariorum et Carantanorum, Das Weissbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantainen und Pannonien* (Spreobrnitev Bavarcev in Karantancev, Bela knjiga solnograjske Cerkve o uspešnem misijonskem delu v Karantaniji in Panoniji). Poleg Spreobrnjenja prinaša še pismo solnograjskega nadškofa Teotmarja iz leta 900 in štiri Wolframove razprave.

RDEČE NASILJE

V redni zbirki Celjske Mohorjeve družbe za leto 2013 je v 4.500 izvodih izšla tudi XIX + 410 strani debela knjiga večjega formata Rdeče nasilje, Represija v Sloveniji po letu 1945.

Gre za povzetek in nadgradnjo več kot dvajsetletnega raziskovalnega in zgodovinopisnega dela, nekakšno življenjsko delo dr. Milka Mikole (1946), ki je bil sprva deset let šolnik, nato arhivist v Zgodovinskem arhivu v Celju, od leta 2005 do upokojitve leta 2009 pa je vodil Sektor za popravilo krivic in za narodno spravo na Ministrstvu za provosodje, ki se je razvil v sedanji Študijski center za narodno spravo v Ljubljani in pri katerem je bil prej vršilec dolžnosti direktorja, nato pa znanstveni svetnik.

Že v Celju je začel intenzivno raziskovati različne oblike povojne politične represije v Sloveniji. Tako je po demokratizaciji med ostalimi knjigami lahko objavil študije in zbirke dokumentov ter pričevanj o zaplembah premoženja v letih 1943-52 (1999), o pri-

silnem, poboljševalnem in družbeno koristnem delu v letih 1945-51 (2002), o delovnih taboriščih (2006), o povojnih koncentracijskih taboriščih (dva dela, 2007 in 2008) in o izgonih prebivalstva v Sloveniji (2009). Pisal pa je tudi o preganjanju Cerkve, industriji in političnih procesih na Celjskem.

V tej knjigi Mikola pregledno obravnava najhujše kršitve človekovih pravic na Slovenskem - medvojne in množične povojne poboje, ustanavljanje koncentracijskih in delovnih taborišč za nasprotnike režima, množične izgone prebivalstva, nasilne razlastitve premoženja, politične in zrežirane sodne procese proti »notranjim sovražnikom« ter zatiranje vere in nasilje nad verskimi skupnostmi. Na koncu so še poglavje o popravilu krivic in rehabilitaciji žrtev ter viri in literatura.

Knjigo so 11. marca predstavili tudi v Galeriji Ars v Gorici. Srečanje sta priredili Celjska in Goriška Mohorjeva družba, v imenu katerih sta občinstvo pozdravili Alenka Veber in Marija Češčut. O avtorju in njegovem delu pa je govoril novogoriški zgodovinar Renato Podbersič ml.

Sam avtor je priznal, da je oral ledino na številnih področjih. Gre za teme, ki so bile doslej zamolčane, zato so tudi očitki o »revizionizmu« povsem odveč. O samem »rdečem nasilju« pa je povedal, da je obdobje najtršega stalinizma vladalo v Jugoslaviji nekako do leta 1951, ko se je obrnila v smeri zahoda in bila za to deležna tudi velikih denarnih podpor.

SLOVENSKO-KANADSKI KULTURNI CENTER V EDMONTONU

Od junija lani imajo rojaki v Edmontonu v kanadski provinci Alberti nov Slovensko-kanadski kulturni center.

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je v Edmontonu prišla skupina 125 Slovencev, ki si je v stari šoli na kmetiji junija 1967 uredila društveni sedež, vendar sta z leti poučevanje slovenščine in družabnost začela usihati, tako da so že razmišljali o zaprtju. Stavbo so zaradi del na cesti julija 2011 porušili, a že 18. maja 2011 so rojaki začeli z gradnjo novega Slovensko-kanadskega kulturnega centra, ki so ga slovesno odprli 1. junija 2012. V njem so plesna dvorana v duhu stare Avstrije, ki lahko sprejme 300 ljudi, Knjižnica Franceta Prešerna, kapelica sv. Frančiška Asiškega za 40 ljudi, Triglavska soba za srečanja, ki ima izhod na teraso in sprejme 40 ljudi, velika kuhinja in pisarna. Ob nedeljah so uvedli slovenski pouk.

11. KNJIGA DOKUMENTOV

Arhiv Republike Slovenije je jeseni izdal 11. knjigo zbirke Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji. Izhajati je začela leta 1962 pod naslovom Dokumenti ljudske revolucije pri Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja. Do leta 1989 je izšlo sedem zvezkov. Potem sta se spremenili imeni inštituta in zbirke, izdajo pa je prevzel ARS.

V prvih devetih knjigah so kronološko objavljeni dokumenti, ki zadevajo vse slovensko ozemlje, od marca 1941 do 8. septembra 1943. Deseta knjiga prinaša dodatne dokumente za vse omenjeno obdobje, ki so bili prej nedostopni ali objavljeni drugje. S to knjigo pa se začenja objavljanje tematskih zbirk dokumentov za naslednje obdobje pa tja do konca vojne.

Podnaslov 11. knjige se glasi Zapisniki sej najvišjih organov in organizacij 1942-1945. V celoti in v izvorni obliki je objavljenih 160 zapisnikov Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije, Pokrajinskega komiteja Zveze komunistične mladine Jugoslavije (SKOJ) za Slovenijo, Vrhovnega plenuma in Izvršnega odbora Osvobodilne fronte slovenskega naroda, Upravne komisije za osvobodjeno slovensko ozemlje, Narodnoosvobodilnega sveta za Primorsko Slovenijo, Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko Primorje in Predsedstva Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta. Opremljeni so z opombami, v katerih je navedeno, kje se izvirk nahaaja, razrešena je večina ilegalnih imen, pojasnjeni so danes že nerazumljivi pojmi in dogodki, s kazalkami se opozarja na vsebinsko povezane dokumente, navedena pa je tudi pomembnejša literatura.

Knjigo na 592 straneh so pripravile Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač in Marija Oblak Čarni, ki zlasti z rokopisnimi beležkami niso imele lahkega dela. Naklada znaša 300 izvodov.

ČASNIKARKA IN PISATELJICA CORNELIA VOSPERNIK

Koroška Slovenka Cornelia Vospernik, ki že od 15. leta starosti sodeluje z avstrijsko radiotelevizijo ORF, je ob koncu preteklega leta na Dunaju prevzela odgovornost za časnikarsko pokrivanje Češke, Slovaške, Poljske in baltičskih držav.

Vospersnikova, ki se je rodila leta 1969 v Beljaku, je obiskovala slovensko gimnazijo v Celovcu in mednarodni zavod Združenega sveta v Devinu, nato je magistrirala kot tolmač za slovenščino in italijanščino v Gradcu. Od zunanjega sodelovanja s slovenskim radijskim uredništvom je postopoma prešla k redni zaposlitvi, k delu pri časnikarskih oddajah na Dunaju, dve leti je bila dopisnica iz Londona, kasneje tri leta iz Pekinga, donedavna pa je bila odgovorna za informativne oddaje na prvem televizijskem omrežju ORF.

O svojih izkušnjah na Kitajskem je izdala dve strokovni knjigi: leta 2008 *China live, Alltagsleben zwischen Tradition und Hightech* (Kitajska v živo, Vsakodnevno življenje med tradicijo in visoko tehnologijo), leta 2009 pa *In China, Reportagen abseits der Schlagzeilen* (Na Kitajskem, Reportaže mimo velikih naslovov).

Lani jeseni pa je izkušnjam na Kitajskem posvetila svoj prvi roman *Genosse Wang fragt* (Tovariš Wang sprašuje). Vse tri knjige so v nemščini izšle pri dunajski založbi Kremayr & Scheriau.

Za svoje delo je v preteklih letih prejela tudi nekaj prestižnih avstrijskih nagrad.

JOŽE ZADRAVEC O ZAMEJSTVU

Salezijanski duhovnik in časnikar prof. Jože Zadavec je jeseni pri salezijanski založbi Salve v Ljubljani izdal 288 strani debelo knjigo *Na meji treh svetov*, ki nosi dolg, poveden podnaslov: *Esejistični potopis med rojaki na Koroškem, Goriškem in Tržaškem; Koroška, dragocena vezenina pesmi, lepote in ljubezni, Goriška, moja najgloblja molitev, Tržaška, nikoli izpeta pesem bolečine, stiske in svobode.*

Opremil jo je s 385 svojimi fotografijami. V njej je zbral svoje esejistične potopise in zapise srečanj s kakimi 200 zamejskimi Slovenci, ki jih je tri desetletja obiskoval zlasti kot poročevalec za Družino. Spremne besede so prispevali Zdravko Inzko, Jože Kopeinig in Peter Kuhar.

Samo Kristen v italijanščini

Ob novem letu je kot 10. zvezek knjižne zbirke *Instituta za narodnostna vprašanja Ethnicity - Etničnost pri naši založbi Mladika in ljubljanski založbi Društvo 2000* izšel italijanski prevod za tuje bralce nekoliko prirejenega in skrajšanega historiografskega dela dr. Sama Kristena *Meje in misije, Dileme slovensko-hrvaške razmejitve v Istri v vojaškem, političnem, diplomatskem in obveščevalnem meteu II. svetovne vojne*. Izvirnik tega izredno dokumentiranega dela je izšel leta 2006. Avtor, rojen leta 1954

na Ptuj, je pravnik in zgodovinar in kot višji znanstveni sodelavec zaposlen na Inštitutu za narodnostna vprašanja.

Prevod njegove študije nosi naslov *Confini e missioni, I dilemmi della delimitazione del confine sloveno-croato in Istria nella bufera militare, politica, diplomatica e dei servizi segreti durante la seconda guerra mondiale*. Besedilo je prevedla Alessandra Foraus, pri končni redakciji pa sta z avtorjem sodelovala še Sergij Pahor in Monica Rebeschini.

SPOMIN NA ŠKOFA DOBRILLO

V Škedenju v Trstu so se v nedeljo, 24. februarja, z mašo domačega dušnega pastirja in predsednika Duhovske zveze Dušana Jakomina v župnijski cerkvi ter s predavanjem ravnatelja Državnega arhiva v Pazinu prof. Elvise Orbaniča v Ukmarjevem domu spomnili 200-letnice rojstva tržaško-koprškega škofa Juraja Dobrile.

Juraj Dobrila se je rodil 16. aprila 1812 v kraju Ježenj pri Tinjanu v Istri. V duhovnika je bil posvečen leta 1837, leta 1842 pa je doktoriral na Dunaju. Nato je bil v Trstu kaplan, ravnatelj semenišča, kanonik in stolni župnik, leta 1857 pa je bil imenovan

za poreško-puljskega škofa. Po smrti tržaško-koprškega škofa Jerneja Legata je bil leta 1875 imenovan za njegovega naslednika. Umrli je 13. januarja 1882 v Trstu.

V obeh škofijah, ki ju je vodil, se je zavzemal za narodno in gospodarsko blaginjo ljudi. Veliko truda je posvetil razvoju ljudskega šolstva, med ljudi je pošiljal slovenske in hrvaške knjige, s katerimi je želel dvigniti narodno zavest ter širiti izobrazbo. Za istrske Hrvate je napisal znani molitvenik *Oče, budi Tvoja volja*, ki je izšel v Trstu leta 1854, do leta 1964 pa je doživel 17 ponatisov. Med Slovenci je skupno deloval več kot 20 let. Med Hrvati pa velja za pravega »apostola Istre«.

BLAŽENI ANTON MAHNIČ?

V Sloveniji ni imela večjega odmeva vest, da na Hrvaškem teče postopek za razglasitev za blaženega še enega Slovenca, ki je veliko svojih moči in darov posvetil sočloveku na tujem. Škof na Krku msgr. Valter Župan je 8. oktobra lani v zagrebški stolnici razglasil, da se je začel postopek za beatifikacijo njegovega predhodnika škofa dr. Antona Mahniča.

Mahniča, ki ostaja zapisan v slovenskem zgodovinskem spominu skoraj samo zaradi kritičnih opazk na račun nekaterih poezij Simona Gregorčiča in zaradi sporne ostrine pri zagovarjanju jasnih katoliških načel v času kulturnega boja s prvim liberalizmom, Hrvati globoko spoštujejo zaradi zgloda njegovega življenja in obsežnega dela, ki ga je opravil med njimi.

Anton Mahnič se je rodil v Kobjdilu v župniji Štanjel 14. septembra 1850. V Gorici je bil leta 1874 posvečen v duhovnika, po doktoratu iz teologije na Dunaju pa je bil profesor v bogoslovju, leta 1888 je v Gorici začel izdajati revijo Rimski katolik.

Leta 1896 je bil imenovan za škofa na Krku. Začel je izdajati več časopisov, osnoval tiskarno, odlikoval se je z obrambo glagolske pisave in staroslovanskega jezika v bogoslužju ter narodnih in jezikovnih pravic hrvaškega prebivalstva, posvečal se je mladini, spodbujal hrvaško katoliško gibanje na idejnem, moralnem, a tudi izobraževalnem in gospodarskem področju. Ob razpadu Avstro-Ogrske se je zavzel za prehod kvarnerskih otokov in Dalmacije pod državo Srbov, Hrvatov in Slovencev, po italijanski zasedbi pa je protestiral proti krivicam. Italijanske oblasti so ga za eno leto internirale v Frascatiju pri Rimu, kjer je hudo zbolel. Ko se je mogel vrniti, je odšel v Zagreb, kjer je 14. decembra 1920 umrl in bil pokopan v cerkvi sv. Frančiška Ksaverija. Leta 2002 so njegove zemeljske ostanke prepeljali v krško stolnico.

DRANTUN MAHNIČ
KRČKI BISKUP

• 14. IX. 1850. KOBIL
+ 14. XII. 1920. ZAGREB

○ 50-GODIŠNICI SMRTI
SVOME OCU I PASTRU OVU
SPOMEN-PLOČU POSTAVLJA
ZAHVALNA KRČKA BISKUPIJA

Kuharska knjiga dr. Angele Piskernik

To je naslov dokumentarca, ki predstavlja življenje in delo prve Slovenke z doktorskim nazivom s področja naravoslovja in prve slovenske naravovarstvenice, zavedne Korošice iz Lobnika pri Železni Kapli Angele Piskernik (1886-1967). Naslov se navezuje na zbirko receptov, ki jih je zbrala med sotrpinkami in jih je prinesla iz taborišča Ravensbrück.

Televizija Slovenija, ki ga je oskrbela, je film prvič predvajala že maja lani, vendar v matični Sloveniji in na Koroškem še vedno odmeva, tudi zaradi vrste kulturnih in debatnih pobud v zvezi z njegovo vsebino. Avtor, scenarist, režiser in montažer 50-minutnega dokumentarca je mag. Amir Muratović, ki se je leta 1966 v Sarajevu rodil slovenski materi, filmski delavki in publicistki Alenki Auersperger ter bosanskemu očetu, odraščal in študiral pa je v Sloveniji, kjer dosega lepe uspehe na področju filmskih dokumentarcev.

Zavest o pomenu Angele Piskernik sta pred leti obudila zgodovinarja zakonca Janez in Nataša Stergar ter hčerka Katja. Spodbudili so Angelino sorodnico Bredo Resman, da je z možem Francem pobrskala po zapuščini in gradivo predala Arhivu Republike Slovenije. Sorodniki, strokovnjaki in drugi poznavalci nam v filmu predstavljajo življenjsko pot Piskernikove, njeno delo v času koroškega plebiscita in nato med koroškimi emigranti ter v ženskem gibanju v Sloveniji, internacijo, zlasti pa zasluge na področju botanike in varstva narave.

Izjemna delavnost naših rojakov v Argentini

O podvigih pripadnikov povojne emigracije v Argentini večkrat poročamo. Čeprav je minilo že nekaj časa, bi radi opozorili na proslavo ob 56-letnici Našega doma San Justo v Buenos Airesu, ki je bila 14. oktobra lani. Čeprav ni šlo za kako osrednjo prireditev, temveč za krajevni vsakoletni praznik, je zgovoren primer velike zavednosti in zvestobe naših rojakov, a tudi njihovega veselja do dela za skupnost.

Sončna nedelja je prispevala k temu, da je šla lepa skupina narodnih noš z gosti, odborniki in nekaj argentinskimi političnimi predstavniki v sprevodu iz Doma v cerkev k opoldanski maši. V Domu so bili nato na vrsti uvodni pozdravi, slovenska in argentinska himna ter skupno kosilo. Še pred začetkom popoldanskega kulturnega sporeda so si obiskovalci lahko ogledali fotografsko razstavo o turneji po matični Sloveniji in v zamejstvu v Italiji in Avstriji, ki jo je maja in junija opravil domači Mešani pevski zbor San Justo.

Slavnostni govor je imel arh. Jure Vombergar. Na odru se je zvrstilo 170 članov krajevnih skupnosti,

saj so nastopile vse skupine, ki aktivno sodelujejo v Našem domu: zbori, folklorne skupine, recitatorji in igralci, ki so povezovali celotni program. Odrski prikaz je želel odgovoriti na vprašanje v naslovu prireditve: Kje dom je moj? Izkazalo se je, da duh ustanoviteljev Doma še vedno živi in da dejavnosti, povezane z vrednotami in s slovensko kulturo, dan za dnem oživljajo zidove omenjene ustanove. Predstava se je končala pod osvetljenim grbom Našega doma (posekana lipa pod svobodnim soncem, ki je pognala novo mladiko) z besedami: "Pa čeprav so nam lipo posekali in jo nasilno iztrgali iz domačih tal, se je zasidrala pod pampskim soncem in znova pognala mladiko. In te mladike smo mi! Rastemo k soncu, ki nam vliva veselje do življenja. V nas še vedno misel gori: noben narod ne umre nasilne smrti. Narod umre samo, če sam noče živeti."

Slavje se je veselo nadaljevalo ob zvoških Slovenskega inštrumentalnega ansambla.

Zgoraj: pevski zbor Zveze mater in žena;
spodaj: in uprizoritev argentinskega folklornega bogastva.

Skupinska slika nastopajočih.

OVREDNOTENJE DR. METODA TURNŠKA KOT PISATELJA

Literarni zgodovinar dr. Milan Dolgan se že vrsto let strokovno ukvarja z mnogostranskim kulturnikom, duhovnikom, pisateljem, etnografom in ekumenskim ter liturgičnim delavcem dr. Metodom Turnškom (1909-76), ki je nekaj plodnih povojnih let preživel tudi v Trstu. Pri založbi Družina v Ljubljani v zbirki Epika, povesti in romani skrbi za komentirane ponatise Turnškovih leposlovnih del.

Prof. Dolgan je že leta 2007 je pri naši založbi Mladika izdal obsežno knjigo Dr. Metod Turnšek, urednik in časnikar in v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani pripravil razstavo o njem. Turnškovo kratko prozo je predstavil v zbirki Domače stezice, Od Drave do Jadrana, ki je izšla leta 2009 pri Celjski Mohorjevi družbi. Pri Družini pa so doslej izšla naslednja daljša dela: zgodovinska višarska povest Božja planina (2009), roman In hrume-la je Drava (2011), zgodovinski roman Stoji na rebri grad (2012) in medvojni roman Med koroškimi brati (2013).

Zanimiva je tudi Dolganova razprava Kdo je bil dr. Anton Podstenar? Poglavje iz novejšje zgodovine koroških Slovencev. Objavil jo je v 3. številki letnika 2011 revije Prispevki za novejšjo zgodovino. V njej utemeljuje svoje spoznanje, da se je pod psevdonomom dr. Anton Podstenar kot avtor zelo obsežne, tudi do celovške škofije zelo kritične študije o položaju koroških Slovencev, ki je nekaj let zaporedoma izhajala v Zborniku Svobodne Slovenije v Buenos Airesu, skril dr. Metod Turnšek.

NOVA KNJIGA PROF. TASSINA

Zgodovinar prof. Ferruccio Tassin, ki je zadnja leta znan predvsem po nastopih za ohranitev in muzejsko predstavitev nekdanjega fašističnega taborišča v Višku pri Palmanovi, je svoji bogati publicistični beri dodal knjigo Un anno di scuola, A scuola di razzismo nella Gorizia in camicia nera (Eno šolsko leto, Pri pouku rasizma v Gorici črnosrajčnikov).

Avtor je dal vanjo preslikati zvezek, iz katerega je moral devetletni osnovnošolec leta 1932 prek risb in zapisov srkati fašistično ideologijo, nacionalistično nestrpnost in rasne predsodke, ob tem pa razmišlja o fašističnem obdobju na območju nekdanje poknežene goriško-gradiščanske grofije.

SPOMINI JOŽETA LAMPRETA

Muzej v Velenju je izdal knjigo Med zvezdo in križem, Spomini Jožeta Lampreta. Gradivo je zbrala in uredila upokojena arhivistka, zgodovinarica dr. Ljuba Dornik Šubelj.

Jože Lampret (1903-69) je bil duhovnik mariborske škofije, ki si je že pred vojno zelo prizadeval za socialno pravičnost. Med vojno je stopil med partizane in bil med drugim verski referent XIV. divizije. Po njej je opravljal vrsto političnih služb in bil med sestanovitelji Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov. Že med vojno je bil deležen cerkvene kazni, v letih 1950-66 pa je bil celo izobčen, vendar je bil od tega nato odvezan.

O spornem liku tega duhovnika je urednica med drugim zapisala, da so o Lampretu veliko pisali tako njegovi nasprotniki kot njegovi soborci, a da je iz njegovega življenja vsak iztrgal tisti del, ki mu je ustrežal, zato je prav, da spregovori še sam, s svojimi besedami.

I. TRŽAŠKI PROCES

Na pobudo tržaške območne enote Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske in v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico v Trstu ter Knjižnico Pinko Tomazič in tovariši na Opčinah so oktobra izšle tri zgoščenke z digitalnimi posnetki vseh 17.017 strani dokumentov, ki jih o procesih pred Posebnim sodiščem za zaščito države proti Vladimirju Gortanu (1929) in proti obtožencem na I. tržaškem procesu (1930) hrani Osrednji državni arhiv v Rimu.

Društvo je kopije zbirke predalo knjižnicam in študijskim ustanovam Primorske na obeh straneh meje.

Koristno bi bilo zbirko dopolniti z dokumenti o procesu proti 30 soobtožencem žrtev I. tržaškega procesa, ki so jih oblasti pridržale za proces v Rimu leta 1931, a sodijo v isto protislovensko akcijo fašističnega režima, kot tudi nadaljevati z ostalimi procesi, zlasti z II. tržaškim procesom.

ZBRANA DELA VLADIMIRJA BARTOLA

V zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, ki je začela izhajati leta 1946, od leta 2009 pa zanjo skrbi Založba ZRC SAZU, je izšla 1. knjiga Zbranega dela v Trstu rojenega pisatelja Vladimirja Bartola. Urednik Tomo Virk v njem ponatiskuje in zelo podrobno komentira zbirko krajših pripovedi Al Araf iz leta 1935.

Z letnico 2012 so zaradi finančne stiske v Zbranih delih izšle le tri knjige: poleg 1. knjige Vladimirja Bartola še 1. knjiga Mirana Jarca (ur. Drago Bajt) in 12. knjiga Edvarda Kocbeka (ur. Andrej Inkret in Miha Glavan), v kateri se začena predstavljane njegovih dnevniških zapisov, in sicer z letom 1932.

Doslej je v Zbranih delih izšlo 244 knjig, v podzbirki Monografije k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev pa še 14 knjig v 20 zvezkih.

MOBILIZIRANI SLOVENC

Po dosedanjih podatkih so oblasti Tretjega rajha med drugo svetovno vojno na zasedenih delih Slovenije prisilno mobilizirale v nemško vojsko okoli 39.000 Slovencev. Na frontah ali v ujetniških taboriščih pa jih je izgubilo življenje več kot 10.100.

O tem je bil govor na mednarodni konferenci Mobilizacija v nemško vojsko v okupiranih deželah Tretjega rajha 18. in 19. oktobra lani v Ljubljani. Podobno konferenco je oktobra priredila tudi univerza v Strassburgu v Franciji (v Alzaciji in Loreni je bilo v nemški vojski okoli 130.000 mož!).

V Ljubljani so prvi dan nastopili strokovnjaki iz Francije, Luksemburga, Češke in Poljske, drugi dan pa je bil posvečen slovenskim razmeram med drugo svetovno vojno. Dr. Damijan Guštin je predaval o mobilizaciji v Sloveniji, mag. Tadeja Tominšek Čehulič je predstavila smrtne žrtve med prisilnimi mobiliziranci, dr. Marija Stanonik njihovo pesništvo, mag. Monika Kokalj Kočevar pa je prikazala do tedaj zbrane podatke o slovenskih prisilnih mobilizirancih.

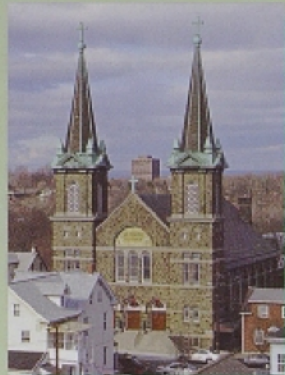
Škratac Duluka an druge pravce

Ada Tomasetig, ki je v Benečiji prava inštitucija, saj že več kot tri desetletja zbira ljudske pravljice, legende in stare navade v Benečiji ter kot pripovedovalka sodeluje na številnih srečanjih z odraslimi in z otroki ter pri radijskih oddajah, je izdala novo knjigo Škratac Duluka an druge pravce - Il folletto Duluka e altre fiabe. Njenih sedem izvornih zimskih pravljic je v narečju iz Sarzente, zruven pa je njihov italijanski prevod, delo Ilarie Banchig. Ilustracije je prispevala Linda Cudicio. Za izdajo sta poskrbela Zadruga Most in Združenje don Eugenio Blanchini.

PRIPRTA CERKVENA VRATA V BETHLEHEMU (ZDA)

V amerškem mestu Bethlehem v Pensilvaniji je slovenska skupnost, ki ima tam pretežno prekmurske korenine, v soboto, 16. marca, lahko praznovala god sv. Jožefa v svoji nekdanji cerkvi. Cerkev sv. Jožefa, ki je bila posvečena leta 1917 (župnija za Slovence pa je bila ustanovljena leta 1913), je cerkvena oblast zaprla leta 2008 skupno z drugimi 57 domnevno odvečnimi cerkvami v škofiji Allentown. Verniki se s tem niso sprijaznili, saj so protestirali in posegli tudi v Vatikanu. Dosegli so vsaj to, da se cerkev lahko uporablja za pogrebe in pa ob prazniku sv. Jožefa.

Somaševanja ameriškega duhovnika in pa slovenskega župnika v New Yorku p. Krizologa Cimermana se je udeležilo več sto ljudi. Vabilu Društva pobratenih mest Bethlehem in Murske Sobotě (ustanovljenega leta 1996) so se odzvali tudi slovenski veleposlanik v ZDA Roman Kirn, krajevni župan in nekateri politiki, ki so se zadržali tudi na sprejemu in pogovoru, ki sta sledila na bližnji univerzi.

Predstavili dve novi publikaciji založbe Mladika

V knjigarni Minerva v Trstu so v torek, 9. aprila, predstavili knjigo zgodovinarja Sama Kristena »Confini e missioni«. Gre za italijansko izdajo knjige Meje in misije, ki so jo skupaj izdali Mladika, Društvo 2000 in Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Knjiga govori o »dilemah slovensko-hrvaške razmejitve v Istri v vojaškem, političnem, diplomatskem in obveščevalnem meteu II. svetovne vojne«. Pri okrogli mizi ob predstavitvi so sodelovali prof. Aleksij Kalc, Monica Rebeschini, avtor Samo Kristen in zgodovinar Stefano Lusa.

Dan kasneje, v sredo, 10. aprila, pa so v Tržaški knjigarni predstavili že tretjo pesniško zbirko Davida Bandlja Odhod, ki je pred kratkim izšla pri Mladiki. S pesnikom se je o njegovem delu pogovarjala prof. Jadranka Cergol.

Levo: okrogla miza v knjigarni Minerva. Desno: predstavitev pesniške zbirke Odhod v Tržaški knjigarni.

Oživljena Nagrada Dušana Černeta

V spomin na časnikarja, kulturnega in političnega delavca Dušana Černeta (1916-75) je bil nekaj mesecev po njegovi smrti v Trstu ustanovljen *Sklad Dušana Černeta*. V letih 1976-2000 je podelil 23 *Nagrad Dušana Černeta* v zamejstvu v Italiji delujočim Slovincem in Slovenkam oz. slovenskim organizacijam in ustanovam kot priznanje za njihovo prizadevanje za vrednote, za katere se je boril tudi Dušan Černe: slovenstvo, demokracija, krščanstvo.

Pred časom so se *Knjižnica Dušana Černeta (KDČ)* iz Trsta in člani *Sklada* dogovorili, da se *Sklad* sicer razpusti, vendar prevzame in poživi nagrado knjižnica, ki je poimenovana po isti osebnosti. Še v tem letu naj bi tričlanska komisija pri *KDČ* podelila tri nagrade, ki naj gredo v vse tri pokrajine Furlanije Julijske krajine, v katerih avtohtono živimo Slovenci.

Tako oživljeno nagrado, 24. po vrsti, je 31. januarja v svoji komorni dvorani prejel *Kulturni center Lojze Bratuž (KCLB)* iz Gorice za 50-letno izredno plodno delo na kulturnem, vzgojnem, verskem, družbenem, športnem in družabnem področju.

Podelitev je bila povezana s krstno predstavitev knjige iz zbirke *Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček*, ki nosi naslov *Zvestoba vrednotam, Podoba Dušana Černeta in po njem poimenovanih pobud*.

Gre za pravi zbornik več avtorjev, ki ga je uredil Ivo Jevnikar, predstavlja pa življenje in delo Dušana Černeta, zlasti na časnikarskem in političnem področju, saj je bil med utemeljitelji samostojnega političnega nastopanja Slovencev v Italiji, pri naša nadalje nekaj pričevanj in dokumentov o njem ter opisuje poslanstvo *Knjižnice Dušana Černeta*, delo *Sklada Dušana Černeta* in vse njegove dosedanje nagrajence.

Na lepem goriškem večeru, ki ga je v imenu komisije vodil prof. Tomaž Simčič, je najprej nastopil mladi pianist Alexander Gadjev. Zapis o Dušanu Černetu in začetkih nagrade, ki ga je napisal tistega dne zadržani nekdanji član *Sklada Dušana Černeta* in član sedanje komisije Saša Martelanc, je prebral tretji član komisije, Ivo Jevnikar, ki je nato s knjižničarjem Marjanom Pertotom in z nečakinjo Dušana Černeta Ano Marijo Prijatelj predstavil prej omenjeni zbornik. Knjigo je dosedanjim goriškim nagrajencem (pred *KCLB* jih je bilo osem) izročila sodelavka *KDČ* Lučka Kremžar De Luisa.

Tomaž Simčič je nato prebral utemeljitev nagrade za *Kulturni center Lojze Bratuž*. Sestra Dušana Černeta Boža Černe Mervic je nato izročila spominsko diplomo in denarno nagrado predsednici *KCLB* prof. Franki Žgavec, ki je ob koncu podčrtala poslanstvo svoje ustanove in izrekla zahvalo za priznanje.

Skupinska slika v Kulturnem centru Lojze Bratuž (foto I.G.).

Zgoraj: Boža Černe in Franka Žgavec. Spodaj z leve: Marjan Pertot, Tomaž Simčič, Ana Marija Prijatelj in Ivo Jevnikar (foto I.G.).

Drugorazredniki, naprej!

K temu nehvaležnemu pisanju so me izzvali vsaj trije močni razlogi: dvakratna izjava ministrice RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, medlo reagiranje »drugorazrednih« medijev v Italiji in nova izgubljena priložnost le-teh, da bi skupno, odločno in glasno nastopili, čeprav sem to predlagal. Slovenci vedno najdemo vsaj en razlog, da ne bi nastopili skupaj!

Televizijska mreža RAI 3 je prejšnji teden, 4. aprila predvajala intervju z novo ministrico gospo Tino Komet. Reševanje težav Primorskega dnevnika in Novega Matajurja je zanjo »v tem trenutku prednostna naloga« in da je ta dva medija treba »rešiti takoj«. Isto misel je priobčil tudi Pdk 7. aprila na 22. strani. Kmečka logična pamet se samodejno takoj oglasi: Če enega rešuješ po prednostni, prvorazredni, hitri... poti, pomeni, da vsi drugi pridejo na drugi tir, kasneje (če sploh) na vrsto!

Ne zamerim toliko mladi in še novi ministrici, kot urednikoma, ki dobro poznata vse zamejske tiskane medije in njihove težave. Glede ministrice pa me malček (tudi kot rojaka) skrbi le za njen spomin, saj je bila natanko dva meseca prej, 4. februarja, (kot podpredsednica Komisije v DZ RS) na poldrugournem srečanju na sedežu Goriške Mohorjeve podrobno seznanjena s težavami Novega glasa, Pastirčka in knjižih izdaj Goriške Mohorjeve družbe! Na tem srečanju

nismo pozabili, poleg že zgoraj omenjenih, pošteno naštetih tudi vse ostale tiskane medije v Italiji in našo enako zaskrbljenost zanje, saj smo zaradi enakih razlogov v enaki godlji: Naš vestnik, revija in založba Mladika, Galeb, Dom.

Je ta dejstva ministrica morala »pozabiti«, kot mnogi pred njo, z manjšimi presledki, od leta 1945 do danes? Nič novega! Trdno sem prepričan tudi, da ni vedno v najtežjih težavah ali najbolj pomemben tisti, ki o sebi vedno močno kriči in jamra, od drugega, ki tiho stisne zobe, zbere vse možne energije in gre naprej – za narodov blagor.

Zato me je zelo razveselilo poročanje Pdk 9. aprila na drugi strani o srečanju Pavšiča in Štoker z odgovornimi za zamejce dan prej v Ljubljani. Pa se le splača kričati! Gospod Drago Štoka je v slovenski prestolnici le priboril novo, črno na belem zapisano skovanko »in drugih« tiskanih občil ter misel »da mora Primorski dnevnik postati časopis vseh Slovencev v Italiji«. Še bolj vesel bom, ko bo namesto »in drugih« vedno stala vejica (,) med naštevanjem vseh medijev ter namesto (še) »mora postati« - »je in bo!«. Potem se bo v zamejstvu z močnim odmevom razlegal vsaj štirikratni Aleluja!

Marijan Markežič, Gorica

Za smeh in dobro voljo

»Pravijo, da nogomet zelo vpliva na srce.«

»Držalo bo. Jaz sem se zaljubila že na treh nogometnih tekmah.«

Po molitvi vpraša fantek mamo: »Mama, kdo pa je hudi Amen, ki naj ga nas Bog reši?«

Ste poravnali naročnino?

Celoletna naročnina za Italijo 30,00 €.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

Bančni račun: Zadruga kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916 ; SWIFT: CCTSIT2TXXX).

LISTNICA UPRAVE

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Giovanni Beorchia – 10,00 €; Anton Lazar – 10,00 €; Martin Kranner – 10,00 €; Guido Comari – 20,00 €; Marinka Terčon – 120,00 €; Slovenian Research Center – 26,60 €; Lojze Burjes – 15,47 €; Marko Udovič – 20,00 €; Alojz Hlede – 20,00 €; Anton Korsič – 20,00 €; Mirka Cossutta – 20,00 €; Albin Zorc – 15,00 €; Janez Gradišnik – 20,00 €; Adrijan Pahor – 10,00 €; Simon Preschern – 20,00 €; Marilka in Danijel Čotar – 10,00 €; Marjana Ogrin – 10,00 €.

DAROVI V SPOMIN:

V spomin na Pavleta Zidarja, Ivana Mraka in Mileno Merlak daruje V. L. 10,00 € za Mladiko.

DAROVI ZA SLOVENSKO PROSVETO:

V sklad Slovenske prosvete daruje I. T. 1.000,00 €.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

920131244,4

COBISS

NOVO PRI MLADIKI

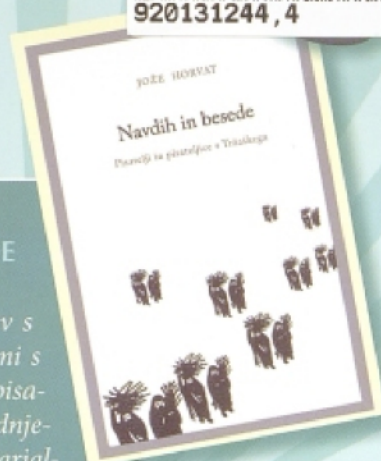
22,00 €

VILMA PURIČ
BREZ ZIME

S stilno ubranim besediščem in z izredno izrazno močjo se avtorica dotakne krhkosti in razpetosti ženske junakinje, ki se spopada z zaljubljenostjo, materinstvom in novim družinskim statusom.

JOŽE HORVAT
NAVDIH IN BESEDE

V knjigi intervjujev s pisatelji in pisateljicami s Tržaškega so zajete pisateljske poetike iz osrednjega toka sodobne ustvarjalnosti na Tržaškem.

JOŽE HORVAT

Navdih in besede
Pravljice za pisatelje v Tržaškem

16,00 €

DAVID BANĐELJ
ODHOD

Zbirka zajema pesmi, ki jih označuje motiv odhoda. Gre za subjektivno čutenje, ki se prepleta s čutenjem drugih univerzalnih tem, kot so ljubezen, svoboda in smrt.

Peterlinov zbornik

30,00 €

PETERLINOV ZBORNİK

Knjiga, ki je izšla v sklopu praznovanj stoletnice rojstva prof. Jožeta Peterlina, ustanovitelja in pobudnika številnih kulturnih ustanov na Tržaškem, prinaša bogato gradivo, dokumente in fotografije iz njegovega življenja.